

LUCEAFĂRUL

*Revistă pentru literatură,
artă și știință.*

		Dări de seamă:
Alteța Sa Principesa Maria,	Crinul vieții (trad.)	A. Sa Regală Principesa Maria: Crinul vieții.
El. Percicari-Davila	Cântec vechiu (poezie).	Dr. Iacob Radu: Blserica
M. Beza	Sub specie aeternitatis... (poezie).	Sf. Uniri din Tâmpăhaza-Uifalău.
Nichifor Crainic	Când începe istoria noastră politică?	P. Dulfu: Gruia lui Novac.
Dr. I. Lupaș	Cântarea lebedei (poezie).	A. Gheorghe Gair: Farmec.
Maria Cunșan	Poetul (poezie).	T. I. Agârbiceanu: „Arhanghelii”.
Nichifor Crainic	Al. Tzigara-Samurçaș.	
Dr. Al. Bogdan	Douăzeci de ani de „mișcare teatrală”.	

Cronici: Gh. Pădure: Rechemarea contelui Czernin? D. N. Clotari: Scrisori din Anglia. Adrian Corbul: Maurice Donnay despre Musset. Însemnări; Bustul lui Ion Rusa-Șirianu. „Infrățirea”. Procesul din Sătmăr. Delegașunile. Saluștii. Concert în Sibiu.

Ilustrațiuni: Alteța Sa Principesa Maria, în costum de Domniță română; Alteța Sa Principesa Maria, celind; Alteța Sa Principesa Maria cu Principesa Ileana și Principele Mircea; Alteța Sa Principesa Maria, ca soră de caritate; Al. Tzigara-Samurçaș.

Apare de douăori pe lună

REDACTOR: OCTAV. C. TĂSLĂUANU.

An. XIII.

Sibiu, 1 Maiu v. 1914.

Nr. 9.

Mateiu.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ ILUSTRATĂ PENTRU LITERATURĂ, ARTĂ ȘI ȘTIINȚĂ.

APARE SUB ÎNGRIJIREA UNUI COMITET DE REDACȚIE.

Colaboratori: I. Agârbiceanu, D. Anghel, Aurel P. Bănuș, Z. Bârsan, I. A. Bassarabescu, G. Bogdan-Duică, Dr. Al. Bogdan, Dr. T. Brediceanu, Dr. C. Bucșan, Al. Cazaban, I. Clocârlan, V. Cioflec, D. N. Clotori, Al. Clura, Otilia Cozmuța, Maria Cunțon, Dr. Silviu Dragomir, I. Dama, Victor Eftimiu, I. Enescu, Aurel Esca, Elena Farago-Patma, Em. Gârleanu, Dr. Onisifor Ghibu, Octavian Goga, Eugen Goga, Ion Gorun, A. Herz, Constanța Hodoș, I. I. Lăpădatu, E. Lovinescu, Dr. I. Lupș, Liviu Marian, Dr. I. Mateiu, Octav Minar, Corneliu Moldovan, Dr. G. Murnu, D. Nann, V. C. Osyadă, I. Paul, Cincinat Pavelescu, H. P. Petrescu, Ecaterina Plițș, Gh. Popp, Dr. Sextil Pușcariu, Dr. P. Roșca, G. Rotică, M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, M. Săulescu, M. Simionescu-Râmniceanu, V. Șorban, I. U. Soricu, Victor Stanclu, Caton Theodorian, D. Tomescu, Lazar Triteanu.

ABONAMENT:

Ediția simplă

În Austro-Ungaria:

1 an . 20 cor., 6 luni . 10 cor.

Pentru preoți, învățători și studenți:

1 an . 16 cor., 6 luni . 8 cor.

În România și străinătate:

1 an . 26 cor., 6 luni . 13 cor.

Ediția de lux

În Austro-Ungaria:

1 an . 26 cor., 6 luni . 13 cor.

În România și străinătate:

1 an . 32 cor., 6 luni . 16 cor.

Reclamațiile sunt a se face în curs de 15 zile după apariția fiecărui număr. Pentru orice schimbare de adresă se vor trimite 30 bani în miteri postale.

Abonamentele, plătite înainte, sunt a se trimite la adresa:

Adm. rev. „Luceafărul”, Sibiu (Nagyszeben).

Cărți mai nou apărute:

Agârbiceanu, I., Arhanghelii, roman.
Cor. 3.—

Alessiu, D., Creșterea pasărilor domestice. Cor. 2.—

— Cultura arborilor roditori. Cor. 2.25.

Bașloa, Dr. B., Despre lungoare (lebra tifoidă, typhus abdominalis). Cor. —.20.

— Anemia (lipsa de sânge). Cor. —.30.

Cernăianu, C., Secretele „turburării” bisericesti. Spoved. Arhim. Scriban. Cor. 1.—

Cernăianu și C. Păunescu, Condamnarea și punerea la index a lucrării „Mica biblie cu icoane”. Cor. —.50.

Crinul vieții, poveste de A. Sa regală Principesa Maria. Cor. 2.—

Dăianu, Dr. E., Solia învierii, Cuvânt împotr. beuturii de vinars. Cor. —.50.

Eftimiu, V., Akim, tragi-comedie în 3 acte. Cor. 1.25.

Făgețel, C. S., Credințe literare. Cor. 2.—

Gibson, Ch., Povestea unui electron. Cor. 1.—

Ionescu-Șișești, G., Călător. C. 1.50.

Lemny, I. A., Poezii. Cor. 1.50.

Lungianu, M., Zile senine, icoane dela țară. Cor. 1.50.

Păunescu, St. C., Năzbâțiile unui om bolnav. Cor. —.50.

— Înfruntare nesocotitilor profesori și teologi dela seminarul „Andreișan” din Sibiu. Cor. 1.50.

Stefanelli, T. V., Amintiri despre Eminescu. Cor. 1.50.

Steriad, E. C., Carte de bucate practică, conține 800 rețete și formule, ed. nouă. Cor. 5.—

Varone, G. F. N., În preajma artei. Cor. 1.—

Xenopol, A., Pe urma răsolului, roman. Cor. 2.—

Zaharia, N., Sinuciderea. Sinuciderile în România. C. 2.50, ed. pop. C. 2.—

— Psihologia postului. Cor. —.15.

— Frica de moarte. Sinuciderile din mizerie. Cor. —.15.

— Amorul. — Amorul și nebulnia. — Sinuciderile din amor. Cor. 1.—

— Cuceritorul de inimă. Cor. —.20.

— Studii psihologice. Cor. 1.—

— Traian Demetrescu. Cor. 1.—

De vânzare la librăria lui W. Krafft în Sibiu.

Expediarea se face mai ușor trimițându-se banii înainte, adăugându-se la prețul cărții încă 30-40 fil. pentru expediarea francată eventual încă 25 fil. pentru taxa de recomandare.

LUCEAFĂRUL

Orice reproducere fără indicarea izvorului e oprită.

Alteța Sa Principesa Maria.

Poporul românesc a îndurat de multeori prigonirile sorții, dar în clipe hotărâtoare nu l-a uitat niciodată norocul. Un geniu bun l-a ocrotit și l-a călăuzit de câte ori a stat la răspântii de drumuri în fața viitorului. O clipă dintre cele mai norocoase în istoria neamului nostru va rămâne alegerea dinastiei domnitoare. Regele Carol și Carmen Sylva sunt astăzi două nume, cari se pomenesesc cu multă cinste departe peste granițele Românisului. Regele Carol cu înțelepciunea și energia lui, cu forța de viață și hărnicia poporului nostru a creat în scurtă vreme din România o țară puternică și respectată. Iar Regina, cu sufletul ei închinat frumosului, a cântat-o în povești și în versuri. Coroana de oțel de pe fruntea bătrânului Rege Carol și cununa de lauri de pe pletele arginții ale poetei Carmen Sylva simbolizează energia și poezia sufletului românesc.

Dumnezeu a vrut ca și moștenitorii coroanei regale să poată continua această norocoasă tradiție. Principele Ferdinand e cunoscut ca un om al faptelor, iar principesa Maria e o artistă întru toate vrednică urmașă a reginei Carmen Sylva.

Alteța Sa Principesa Maria e o femeie frumoasă, așa de frumoasă cum numai în povești se poate spune. Muritorii ce o întâlnesc vara prin pădurile Peleşului se uită la ea, ca la o arătare din basme. Pare o zână

trimisă de Dumnezeu spre binele și fericirea poporului de amândouă coastele Carpaților.

A venit în România la vârsta de 17 ani. Părinții, principele Alfred Ernest Albert, duce de Edinburg și Maria născ. Alexandrovna, sora țarului Alexandru al III-lea, au trimis-o în îndepărtatul Orient, știind că aici trăește un popor vrednic de înrudiri împărătești. Din dinastiile celor trei împărății puternice, Germania, Anglia și Rusia, s'a născut tânăra dinastie românească, ale cărei aspirații sunt aceleași ca și ale poporului românesc.

Sufletul Alteței Sale Principesei Maria e tot așa de minunat ca și chipul. E o artistă care plutește cu aceeași siguranță pe aripile fantaziei, ca și laureata Carmen Sylva. Pe Alteța Sa până acum o cunoșteam artistă numai în pictură. Ca protectoare a „Tinerimii artistice” expunea în fiecare an câteva pânze cu gingași crini, cari împodobeau un colț al expoziției. În numărul viitor vom reproduce unele din picturile Alteții Sale, revenind într'un articol special asupra lor.

Dar ne-a surprins când am cetit că Alteța Sa își încearcă puterile și ca scriitoare. În limba țării Sale a început să publice povești. Una dintre ele „Crinul vieții” e talmăcită și în românește de doamna Elena Perticari-Davila. Scriitoarea se dovedește o artistă tot așa de mare ca și în pictură. În acest număr ne facem o deosebită plăcere a reproduce

Alteța Sa Principesa Maria, în costum de Domniță română.

un fragment din povestea Alteței Sale, din care cetitorii își pot face o idee despre valoarea ei.

Femeia frumoasă, înzestrată cu alese însușiri artistice are, însă, și o inimă de aur. Altruismul, pe care-l apoteozează în povești, îl știe și trăi. Nu e în România instituție de binefacere de care Alteța Sa să nu se intereseze și să nu o sprijinească. Iar în vremuri

grele, cum a fost campania din vara trecută, e în fruntea doamnelor, cari întind nenorociților mână de ajutor.

Tronul pe care numele Carmen Sylva l-a făcut nemuritor, așteaptă pe Alteța Sa Principesa Maria cu deplină încredere, ca pe o urmașă vrednică de dânsul.

Să ne închinăm și noi acestei Domnițe a neamului românesc.

Crinul vieții

poveste de Alteța Sa Regală Principesa Maria.

— Fragment. —

De ce se întâmplă atunci, Corona nu-și dădă seamă niciodată... Văzduhul răsună de cântece vioase, o lumină de o frumusețe neînchipuită se revărsă ca zori aurite asupra împrejurimii. Corona nu mai știa dacă se scufundă sau dacă se înalță, nu-și mai simțea trupul, nici apa rece, șerpilor nu mai erau înfiorători.

Împrejurii se părea că fluturau aripi albe, glasuri duioase se auzeau desmierdătoare ca acel al micuței pasări cafenii, vrednica ei tovarășă; crezută, că cerul se deschisese pentru a o primi, și că intră în gura raiului.

Cel dintâiu lucru, de care își dădă Domnița seama, fu că sta culcată pe aripile unor lebede albe, mari și că în mână-i ținea crinul vieții, la care acum putea privi.

Dinaintea-i, în mijlocul lacului, răsărise strălucitor un alt crin, așteptând cel dintâiu nenorocit, a cărui inimă credincioasă să fie însuflețită cu destulă vrednicie, pentru a putea răzbi până la dânsul, jertfindu-se pentru mântuirea și fericirea altora.

Acum razele soarelui, strecurându-se pretutindeni, scâldau stâlpii și bolțile, lespezile și apa tăului în lumină aurie, prefăcând locul înspăimântător într'un lăcaș de toată frumusețea.

Corona, tot culcată pe așternutul aripilor, albe, nu se sătură uitându-se la toate minunățiile, care o înconjurau și la crinul, pe care-l culesese. Îl apropie de obraz ca să-l miroasă și deodată o nemărginită fericire îi umplu inima: rochia-i sdrențuită se prefăcu

într'un vestmânt așa de frumos, de subțire, și de nepipăit, încât l-ai fi crezut țesut numai din razele lunii, mai de mirare, părui bălaiu îi crescuse ca odinioară, leit pe umeri, lung și strălucitor, acoperind-o cu podoaba-i aurie, ca bețeala de mireasă.

Lebedele însă începură a se înalță și Domnița se simți ridicată pe aripile lor puternice, sburând ca într'un vis, fără nici o frică peste curțile, prin care trecuse cu atâta trudă, pentru a ajunge la crinul vieții. Se uită de sus și nu le mai deosebi decât prin fețele lor, căci acum păreau minunate, dar măruntă jucării.

Nu trecu mult și dădă de pădurea cea verde, care tănuia atâtea lucruri frumoase și atâtea grozăvii, abia zări la picioarele-i colibioara, adăpostul sărmanilor oameni, cari o găzduiseră cu atâtea milostivenie și mult dori să se coboare până la dânsii, acum că le putea vorbi și mulțumi. Nu apucă să roage lebedele, căci ele se și lăsară lin pe pământ și Corona se află ca odinioară dinaintea ușii, la care bătu.

Ușa o deschise Rollo, care se trase înapoi cu frică, când dădă cu ochii de dânsa. Dar Corona întinzând mâna zise: „nu vă temeți, lăsați-mă să intru și să vă mulțumesc că m'ați adăpostit, când eram neputincioasă. Atunci aveam o cercetare de făcut și mă legasem să nu vorbesc, acum însă am dobândit ce vream, mă înapoiez la palatul părinților, care mă așteaptă”, — și le spuse numele ei.

Alteja Sa Principesa Maria, cetind.

Alteța Sa Principesa Maria cu Principesa Ileana și Principele Mircea.

Dar bieții oameni erau așa de răpiți de frumusețea Domniței, de strălucirea și de albeața crinului, încât fără cuvinte, crezând că e un înger venit din cer, îngenunchiară la picioarele-i, sărutându-i poalele rochiei.

Lebedele, fără a mai aștepta, începură a se înălța cu Domnița în văzduh sus, tot mai sus și bieții oameni se uitară după dânsa, până ce n'o mai văzură.

Atunci bătrânul zise: „Dumnezeu ne iubește, tată, că ne-a învrednicit să dăm ochii cu unul din îngerii lui“ și amândoi porniți pe gânduri, își luară securile și se îndreptară spre pădure.

Sburară lebedele peste munți și peste văi, peste, lacul înghețat și pustiul arzător, peste pădurea fermecată, până ce se apropiară de mare, pe țărmul căreia Corona zări pe credinciosul Ino, care o aștepta lângă barcă unde îl lăsase și care se hotărîse să moară acolo, dacă stăpână-sa nu se va mai întoarce.

Și iacă, deodată, Ino auzi croncănitul lebedelor și ridicând capul zări un noruleț alb, care se tot apropiă crescând, până ce văzu

lebedele uriașe, care pe o haină tivită duceau un trup fecioresc. Lebedele se lăsară încetisor spre pământ, până se opriră aproape de dânsul.

Când Ino recunoscu pe Domnița, o bucurie așa de mare îi umplu inima, încât crezută că-și dă sufletul. Dinaintea ochilor îi apărură milostiva, iubita stăpână, dar cu o înfățișare, care-l oprî în loc.

Cât eră de schimbată!... Cu ochii-i mari și întristați, cu fața-i firavă, în rochia-i albă nepipăită, cu crinul în mână părea o sfântă, și nu o ființă omezească,

Numai zâmbetul eră tot același și tot cu glas dulce ca odinioară zise înaintând spre dânsul: „Tu m'ai așteptat, Ino, și iacă, vezi m'am înapoiat, aducând vieață acelui, pentru care plecasem și fericire gemenei, pe care atâta o iubesc!

Domnul s'a milostivit cu mine, că de m'adus prin multe primejdii, toată greutatea

drumului, frica și oste-neala le-am lăsat acum în urma mea ca un vis; iar rochia asta albă, care nu știu când am fost îmbrăcând-o, e ca o mărturie a binecuvântării sale.

Haide, Ino, suflet credincios, să ne reîntorcem spre acei, care ne așteaptă.“

Ino îi dădu în genunchi, ascunzându-și capul în poalele rochiei, sărutându-i mânilor și cu vorbe fără șir, îi spuse toată grija ce i-o dusesese și bucuria, care într'o clipă ștersese acum toată amărăciunea trecutului.

Pe când îl vorbiă, Corona îi mângâia bineșor capul plecat, mulțumindu-i cu vorbe alinătoare, iar ochii-i căutau în depărtare cu atâta dor, încât zâmbetul îi pieri de pe buze

și obrazu-i se întristă.

Domnița se întoarse cătră lebede, le mulțumi sărutându-le și lebedele întinseră capetele, par'c'ar fi vrut să-i vorbească, apoi se ridicară în văzduh și se făcură nevăzute.

Cu ajutorul lui Ino, Corona se urcă în barca, care se depărtă de țărm și începură să istorisească tânărului, a cărui mână o ținea într'ale sale, toate cele ce văzuse și făcuse de când plecase. În treacăt vorbi de grozăviile drumului, de spaima și de truda, ce le întâmpinase; dar cu amănuntul povesti toate

Alteța Sa Principesa Maria, ca soră de caritate.

minunățiile și frumusețile văzute. Valurile mării purtau barca cu repeziciune și Corona sta nemișcată privind în depărtare, pe când lno la picioarele ei, nu o pierdeă din ochi, căutând să ghicească de ce cu toată frumusețea-i, nu mai aveă înfățișarea unei ființe de pe lumea asta.

După ce mai trecu, ca pe la apus de soare se ivi dinaintea ochilor, în strălucirea-i aurie, castelul Împăratului. Corona strigă de bucurie; i se părea că se depărtase de acasă de ani întregi, cu toate că nu trecuseră decât câteva zile de când orbește coborise în pripă scările de aur, lăsând în urmă-i tot ce iubiă, ca să înceapă tăcuta și primejdioasa-i pribegire. Barca se oprî și lno luând pe Corona în brațe, o coborî pe țarm.

Inima bieteii Domnițe eră sbuciumată și se sbătea de atâtea gânduri, care îi cutreerău mintea.

Oare Ilario mai trăiă? Ajunge-va la vreme ca să-l tămăduiască; ori se însănătoșise și jertfa-i eră zadarnică?

Singurele cuvinte, care-i izvoreau din inimă și-i veneau pe buze, erau numai: mamă... mamă!...

Cu crinul vieții în mână urcă în pripă scările de aur și din doru-i adânc, cu jale, cu nădejde, cu frică și iubire strigă mereu, mamă, mamă!...

Fără preget, fereasta dela iatacul Împărătesei se deschise vrainște; glasul copilei dorate străbătuse zidurile, și răzbise până la sufletul îngrijorat al mamei, care o așteptă zi și noapte de când plecase.

Mult li se părû că trece, până ce în sfârșit se ținură îmbrățișate. Corona își răzămă capul pe umărul Împărătesei și ca unui copilaș, i se părû că nici o durere nu o va mai puteă șmulge din brațele ocrotitoare ale maică-si.

Mamă, mai trăește? fură cele dintăiu cuvinte pe care le rostî, ridicând spre Împărăteasă obrazu-i umed de lacrimi.

Da, sufletul meu, dar pe fiecare zi ce trece e mai slăbit; acum zace ca și mort cu ochii închiși, nici glasul Morei par'că nu-l mai aude și sora-ta se topește de grija iubitului și de grija ta, draga mea, sufletelul meu. Fie numele Domnului binecuvântat, că te-ai întors iar la noi,

Așa zicând Împărăteasa ridică cu mânele-i împreunate obrazul copilei iubite și privi lung la dânsa, căutând să cetească în ochii-așa de frumoși... Inima-i se strânse, fața-i se întunecă; căci văzû schimbarea, pe care și lno o luase în seamă.

Corona însă îi spuse că adusese crinul vieții și cerû să meargă fără a mai întârziă la odaia bolnavului. Urcând împreună scara, Corona se acătă de mâna maică-si, ne mai putând înaintă și Împărăteasa văzând cum i se împleticesc picioarele, se uită și mai îngrijorată la dânsa, fără însă a o întrebă nimic.

Domnița punând mână pe ivorul ușii, cu un zâmbet zise: „Mamă, lasă-mă să intru singură!... Împărăteasa făcû după cum doriă Corona și tăcută se dădû jos, unde știrea despre sosirea Domniței se răspândise, umplând toate inimile de bucurie.

Când Corona intră în odaie, Mora recunoscând pe sora sa sări în picioare și i se aruncă în brațe, plângând amaric; căci pe pat, în haina-i împărătească zăcea Ilario ca o stană de piatră. Cu trupu-i topit de boală, cu mânele-i nemișcate, cu obrazu-i frumos înconjurat de pletele-i arămii răspândite pe pernă, părea fără de vieată și genele-i lungi aruncău o umbră și mai întunecoasă pe obrazu-i searbăd.

Cât eră încă de frumos!... Corona simți iubirea-i cum îi cotropiă sufletul, copleșind într'ânsa ori și ce altă simțire și mult îi fu teamă că nu se va puteă stăpâni, că se va plecă pe trupul fără de vieată pentru a-l îmbrățișă, rezemând măcar odată capu-i pe sânul, în care acum inima nu mai bătea.

Nu, nu, șopti Mora, care-i ghici gândul, nu a murit, tot mai trăește, dar flacăra vieții abiă mai licărește într'ânsul — cea dintăiu adiere o va stinge. Sorioară, sorioară, găsit-ai cu ce să-l înviezi, ca să fie iar al meu?

Când Mora zise „al meu“ un cuțit înjunghie inima Coronei; dar fără a mai pregetă se plecă spre pat, unde zăcea Făt-Frumos și cu crinul vieții atinse ușurel fruntea, ochii, buzele și inima bolnavului — și cum îl atinse, o schimbare uimitoare se făcû într'ânsul. Obrajii-i ofiliți se rumeniră, trupu-i împie-

trit se încălzi și deodată Ilario sărind în picioare într'un strigăt de bucurie zise: „Mora“ și luându-și iubita 'n brațe o strânse la piept, sărutându-i înfocat părul, ochii, buzele...

Corona, pierdută în gânduri, se trase spre fereastră privind la marea lină... Cele din

urmă raze ale soarelui îi înconjurară capul cu o cunună aurie, iar din crinul vieții, pe pe care-l ținea încă 'n mână, foile se scuturară una câte una, căzându-i la picioare ca fulgi mari de zăpadă.

Trad. de Elena Perticari-Davila.

Cântec vechiu.

Scântee domol pe creste
Alba nopților cunună,
De sub codri la Dervenuri
Caravane trec și sună.

Și cum fug, în dungi cotite,
Din fărtați începe unul,
O cântare ce din veacuri
I-o lăasă și lui străbunul:

Cu măhnire, lung în aer
Ține-și ține trăgănarea,
Dupăce și cai și oameni
Scăpătară de mult zarea;

Ca treziți apoi și munții
Se întreabă cu mirare:
„Cine tot își cântă păsul
Noptile pe calea mare?!“

M. Beza.

Sub specie aeternitatis...

O, suflete, tu-mi pari vulturul
Smuls și robit din larga fire;
Prin grații îți zâmbește-azurul
Chemându-te 'n nemărginire.

Scoboritor din veșnicie,
În tine cerurile cern
Îndepărtata nostalgie
A infinitului etern.

Iar gândul tău în căutarea
Obârșiei, fără de sațiu,
Se varsă 'n timp ca respirarea
Unui parfum subtil în spațiu.

Ușor îl leagănă eterul
Din veac în veac, din zare 'n zare,
Tot mai spre sine-absoarbe cerul
Fluidul lui fără hotare.

Ți-adoarme chinurile 'n rană
Și te mângăie-albastrul cer
Să 'nduri durerea pământeană,
Cerescule prizonier.

Dar când ghirlandele de astre,
Aprinse 'n goluri de repaos,
Le-or prăbuși pe toate 'n haos
Profetizatele dezastre,

Și-or stinge ultimul luceafăr
În spulberate sumedenii, —
Tu vei pluti măreț și teafăr
Peste milenii de milenii.

Nichitor Crainic.

Când începe istoria noastră politică?

În numărul 3 al „Transilvaniei” a apărut o notiță privitoare la hotărîrea comitetului național de a publica o broșură despre istoria luptelor noastre politice. Este adevărat ceea ce se spune în partea din urmă a acelei notițe, că subsemnatul nu a fost de față la ședința comitetului. Poate să fie verosimilă și afirmațiunea, că „hotărîrea s'a luat de laici în această materie”. Propunerea din care a rezultat această hotărîre, știu însă că a fost făcută de un om, care nu poate fi considerat tocmai ca „laic” în materie de istoriografie românească, fiindcă în tinerețele sale, înainte de a se dedica cu totul pedagogiei teoretice și practice, s'a îndeletnicit, cu bună ispravă, câțva timp cu cercetări istorice („Limba nouălor cărți bisericești”, Istoria ziaristicii bisericești la Români ș. a.)

Di Dr. Onisifor Ghibu știind, că domnia împăratului Iosif II deschide epocă nouă în istoria tuturor popoarelor din monarhia habsburgică și în deosebi în istoria Românilor, cărora imediat la începutul domniei sale a ținut să le asigure libertatea vieții religioase, dacă nu și a celei politice, — din acest motiv s'a simțit îndemnat a propune, ca lucrarea proiectată să înceapă cu anul 1780 și să fie continuată într'o expunere sumară, dar pe înțelesul tuturor, până în zilele noastre.

În notița citată se afirmă însă, că „luptele noastre politice se încep la 1790 și nu la 1780.”

Negreșit, că este greu să fixezi în mod tocmai așa hotărît anul, în care se încep luptele politice ale unui popor, căci istoria, fie politică, bisericească sau culturală este ca un fluviu puternic, în care nici o undă nu stă izolată de fluctuația generală a întregului. După cum n'ar fi corect a spune, că istoria noastră politică începe numai la 1780, cu atât mai puțin admisibil ni se pare a fixa acest început la 1790. Fără domnia lui Iosif II, care prin dispozițiile sale absolutiste a contribuit în mod însemnat la progresul cultural și politic al Românilor ardeleni, anevoe s'ar fi pornit în anii, 1790—1792 acea acțiune politică frumoasă și impunătoare prin soli-

daritatea, ce s'a manifestat atunci între frații de acelaș sânge, cari aproape de un secol fuseseră însă rău certați și învrăbiți din cauza divergențelor confesionale, aruncate — cum zicea Petru Maior — de o „meteahnă străină” în sufletul poporului nostru.

Tendința practică imediată a acestor lupte a fost să nu lase a se pierde înlesnirile, pe cari le dobândiseră Români dela 1780—1790 și cărora edictul restituțional din 28 Ianuarie 1790 și domnia lui Leopold II amenință în mare parte a le pune iarăș stavilă după cum le-a și pus pe durată de jumătate secol.

Faptul, că cei doi episcopi, în vasta și bine documentata lor petiție din 30 Martie 1792, postulatul privitor la acordarea drepturilor politice pe seama țaranilor români, fără deosebire de religie, și-l întemeiază pe punctul 3 al diplomei leopoldine din 1701, dovedește că ei în mod conștient au încercat să începă acțiunea lor politică dela sfârșitul secolului al XVIII-lea cu altă acțiune politică-religioasă dela sfârșitul veacului al XVII-lea. Deci încercări și lupte politice au fost și cele din 1698 și 1700, din cari a rezultat unirea unei părți a Românilor cu biserica apuseană. Adevărat, că există o deosebire foarte mare între acțiunea politică-religioasă dela 1698—1700 și între cea dela 1790—1792: pe când cea dintâi a provocat dismembrarea Românilor ardeleni în două tabere potrivnice, cari s'au sfășiat una pe alta decenii dearândul, cea din urmă trebuie considerată ca o încercare de aplanare a divergențelor confesionale și ca o manifestare a sentimentului național conștient și mai puternic decât separatismul confesional.

Acelaș argument al diplomei din 1701 îl aduceă și episcopul Inochentie Micu în petițiile sale, când cereă, ca națiunea română să fie primită ca a patra națiune alături de celelalte 3 națiuni privilegiate ale constituției ardeleni¹⁾. O deosebire există însă și în felul, cum formulase Inochentie acest po-

¹⁾ Dr. A. Bunea: „Episcopul Ioan Inocențiu Klein” pg 69 și 75—6.

stulat și cum l-au prezentat la 1791—1792 Gherasim Adamovici și Ioan Bob. Pe când acești doi din urmă cereau drepturi pentru toți Românii ardeleni, fără deosebire de confesiune, cel dintâi luptă mai mult pentru „acest popor devenit acum catolic“, după cum se vede din replica dânsului privitoare la opinia dată de cancelaria aulică transilvană asupra singuraticelor puncte din petițiile episcopului.

Când, la 1900, Academia Română a decis să publice concurs pentru o lucrare istorică despre „Poporul român din Ungaria și Transilvania dela începutul secolului XVIII încoace, în punctul 2 din condițiile acelui concurs a cerut, ca scrierea să cuprindă și „mișcările etnice, politice și sociale ale Românilor din Ungaria și Transilvania înainte și după reformele lui Iosif II.“ Iată deci, că și ilustrii învățați din Academia Română, cari nu pot fi considerați ca „laici“ în materie de istorie, consideră reformele lui Iosif II drept epocale în viața poporului nostru și sunt de credință, că istoria politică a Românilor ardeleni nu începe la 1790, nici la 1780, ci mai înainte.

Considerând politica în sensul de activitate conștientă pentru conservarea națională a poporului nostru pe teren bisericesc, cultural și economic, cred că într'o istorie politică a Românilor ardeleni nu pot fi trecute cu vederea luptele și străduințele necurmăte din cursul epocii calvine, cari deși au în cele mai multe cazuri înfățișare mai mult bisericească sau exclusiv bisericească, în esență au fost totuș acțiuni politice. Alergarea și stăruința vlădicilor noștri, cu prilejul fiecărei schimbări de tron, pe lângă noul principe ardelean pentru confirmarea nu numai a decretului lor vlădicesc, ci și a privilegiilor acordate la diferite prilejuri bisericii noastre, — felul, cum au știut ei apăra credința străbună, deși erau atât de încetușați prin condițiile umilitoare ce li se impuneau cu prilejul suirii în scaun, — încercările lor, incununate uneori de rezultate, de a cumpăra moșii pentru asigurarea existenței materiale a bisericii, cum a făcut Dosofteiu în prima jumătate a secolului al XVII-lea și Varlaam cătră sfârșitul aceluiaș secol — cu-

rentul de cultură și simțire națională pornit din Ardeal și propagat prin zeloasa activitate de tipărire a cărților bisericești în limba română, licăririle de conștiință și unitate națională, pe cari le găsim mai ales în prefețele tipăriturilor din secolul al XVII-lea, sunt tot atâtea dovezi, că despre o activitate conștientă pentru conservarea națională a poporului nostru prin biserică, unica lui pavază în vârtejul atâtor primejdii, poate fi vorba în istoria Românilor din cursul epocii calvine.

Ni s'a păstrat chiar o dovadă scrisă din partea unui mare ierarh, care se gândia în secolul al XVII-lea la o acțiune de solidaritate ortodoxă a tuturor popoarelor creștine din răsărit contra „proclutului de Turc“, deci la o acțiune de politică externă, internațională, cum s'ar zice azi. În scrisoarea sa din 1 Iunie 1668 spune Mitropolitul Sava Brancovici, că „în aceste părți se află mare mulțime de creștini ortodocși, Sârbi, Bulgari, Români, toți sunt gata și așteaptă să atace din oarecare parte creștinii pe proclutul de Turc; fiind în mare lipsă, nevoie și strămoare toți ar alcătui, cu voia lui Dumnezeu, o oaste.“¹⁾ Dar aceasta e un caz izolat.

Ca notă generală a istoriei noastre din veacul al XVII-lea rămâne însă acea frumoasă și trainică legătură, ce se înjghebase pe teren bisericesc între Români ardeleni și între cei din principate încă în cursul veacului XVI spre a-și primi la 20 Maiu 1595, prin tratatul încheiat între Mihaiu Viteazul și Sigismund Báthory, confirmarea aceasta: „toate bisericile românești din țara Măriei Sale lui Sigismund Craiul vor fi sub judecata și despusul (sub jurisdicțiune vel dispositione) Mitropolitului din Târgoviște, după dreptul bisericesc și orânduiala țerii aceleia.“²⁾ Unitatea națională, pe care Mihaiu o realizase o clipă și pe teren politic, după ce s'a prăbușit atât de dureros de repede aci, a rămas să dăinuiască un secol întreg pe

¹⁾ Dr. S. Dragomir: „Relațiile bis. rom. cu Rusia în veacul al XVII-lea, pag. 39.

²⁾ N. Iorga: „Ștefan cel Mare și Mihaiu Viteazul ca întemeietori ai bisericii Românilor din Ardeal“, pag. 34.

teren bisericesc. Grație acestei împrejurări a putut avea biserica românească din Ardeal ierarhi veniți din principatele române sau duși dela noi acolo spre a-și face ucenicia călugărească în mănăstiri vestite și a se întoarce înapoi ca luptători și apărători bine înarmați ai credinței străbune. Numai așa a fost cu puțință, ca principii munteni și moldoveni să aibă o înfrurare atât de hotărâtoare la alegerea și întărirea mitropoliilor români ardeleni, încât față de candidații susținuți de ei să cadă câte un candidat susținut de stăpânirea ungurească și calvinească ardeleană. Îngrijirea unor principii, ca Șerban Cantacuzino și Constantin Brâncoveanu pentru trebuințele, de ordin sufletesc și material, ale Românilor ardeleni eră atât de părintească și neadormită, încât adeseori cetind frumoasele lor scrisori privitoare la soarta mitropoliei sau a singuraticelor fețe bisericești din Ardeal, rămâi cu impresia, că în gândul acestor slăviți voievozi trăia atât de vie și de puternică conștiința unității naționale, întruchipate prin biserica ortodoxă, încât uitând că între Ardeal și Țara Românească stau țintuite anume graniți, ei priveghiau soarta Românilor ardeleni cu aceeași dragoste și cu același simț de datorință creștinească și națională, ca și pe a supușilor de sub imediata lor stăpânire.

Că spre această îngrijire părintească a voievozilor români se îndreptau dorințele multora din Ardeal, poate ale poporului întreg, în lipsă de alte documente, s'ar putea dovedi prin următoarele versuri dintr'o poezie populară, care învederează o stare de conștiință națională atât de trează încă la începutul secolului XVII.

Când a trecut Radu Vodă Șerban, urmașul lui Mihaiu Viteazul, la 1603 în Ardeal biruind oștirea lui Moise Székely, cântecul vechiu ne spune, că „un cioban, ce păzeă oile pe muntele Pietricea, deasupra Branului, unde oștile românești poposiseră, arată Domnului plângere și îndemn:

Aoleo, Măria Ta,
Ce potop în țara mea:
Ungurii ne năcăjesc,
Turcii vitele răpesc
Tătarii ne jefuesc
Vai de neamul românesc!

Hai Doamne, Măria Ta,
Știu ascunsă cărarea
Printre stânci strămtă vâlcea,
Să nu simță pasărea,
Te tulesc în Țara mea —
Hai Doamne, s'o stăpânești
De păgâni s'o izbăvești...¹⁾

Deci la întrebarea pusă în fruntea acestui articol nu se poate răspunde nici cu anul 1780, nici cu 1790. Ci răspunsul cel mai potrivit și mai în conformitate cu dezvoltarea vieții noastre istorice ni se pare aceasta: Istoria noastră politică începe din momentul în care se ivesc la Români ardeleni cele dintâi semne și dovezi istorice despre manifestarea conștiinței de unitate națională și cele dintâi încercări spre întruparea acesteia în orice formă și cu ajutorul oricărei instituțiuni organizate.

Deoarece în și prin biserică am avut, cum avem și astăzi, aproape singura instituțiune organizată astfel, ca la adăpostul ei să se poată desvoltă vieța istorică a întreg neamului nostru, e firesc că începutul istoriei politice a Românilor ardeleni coincide cu organizarea lor bisericească, desăvârșită la sfârșitul secolului XVI în forma unității naționale sub raportul vieții religioase și culturale.

Altfel, dacă am vrea să fim prea formațiști și am consideră chestiunea aceasta numai din punctul de vedere al organizării politice în felul, cum am dori s'o avem astăzi, deși în realitate n'o avem decât doar pe hârtie, începutul istoriei noastre politice ar lunecă mult dincoace de anul 1790, deoarece este știut, că nici lupta politică din acel timp n'a fost purtată în numele unei grupări sau organizări politice experimentate și recunoscute, ci în numele unui popor asuprit, abia tolerat și neadmis între ceice s'au obișnuit din vechime a monopoliză pentru sine dreptul de a hotărî de soarta acestei țări și a popoarelor ei atât de deosebite ca fire, ca tradiții istorice, ca năzuințe și aspirații...

Fiind și astăzi caracteristica de căpetenie a politicii noastre mai mult o luptă culturală pentru apărarea și dezvoltarea așezămintelor

¹⁾ Cf. „Convorbiri Literare” din 1913 Nr. 11 pag. 1106, citat după G. D. Teodorescu pag. 478—9: „Radu Șerban Basarab”.

bisericești-școlare moștenite dela înaintașii noștri și fiind politica națională o manifestare a energiei sufletești în aceeaș măsură ca și cultura națională, se poate spune, că începutul vieții noastre politice coincide cu începutul culturai noastre naționale. Căci — după cum a spus d-l N. Iorga în discursul rostit la monumentul lui Kogălniceanu în Iași (1911) — „Sub numele de cultură și politică se

cuprind numai manifestări cu înfățișare deosebită a aceleiaș puteri, o energie națională o elementară putere sufletească, ridicându-se cătră neatârnare în stat, cătră originalitate în cultură, cătră o deplină dreptate în societate, cătră o unitate tot mai desăvârșită, tot mai deplină în împărăția faptelor, ca și în împărăția gândurilor“.

Dr. I. Lupaș.

Cântarea lebedei.

Cântarea lebedei și-o floare
Cea de pe urmă din Brumar,
Nu cer vieață, nu cer soare
Căci sunt trecute când răsar.

În clipă binecuvântată
Le-a înviat un tainic dor,
Amurgul vremei le-a fost tată
Și toamna firei maica lor.

Tu nu întrebă de mă doare,
Nu 'ntreb nici eu — o rup și-o cânt...
Chemarea lebedei și-o floare
Albă și ea — a tale sânt.

Maria Cunțan.

Poetul.

Lui I. U. Soricu.

De mic, o tată, m'ai crescut în dorul
De-a tălmăci a firii largă carte,
Mi-ai revărsat în inimă fiorul
Câmpiilor desțelenite 'n Marte.

M'ai dus în fața zărilor deschise
Și soarelui i-am îndurat arsura;
În sufletu-mi buchetele de vise
Au înflorit când înfloreă răsura.

Când tu arai, c'un tril de doină 'n gură,
Sub arcul cerurilor unduiate,
Am învățat a versului măsură
Din simetria brazdelor arate.

Din felul cum se 'naltă ciocărlia
Am învățat aprinsele avânturi,
Și ritmul, care naște armonia,
Din legănarea grânelor în vânturi...

Tu scrii și-acum cu plugul, primăvara,
A țarinii mănoasă poezie;
Eu grea, dar dulce, mi-am primit povara
Să cadențez divina-i măreție.

Și 'n vis, când noaptea își respiră 'n slavă
Luciosul păr gătit cu flori de aur,
Prielnicele zâne din dumbravă
Mi-aduc zâmbind ghirlande verzi de laur.

Nichifor Crainic.

Al. Tzigara-Samurcaș.

La cursurile „Asociațiunii“, publicul din Sibiu a avut ocazia să cunoască și să audă pe unul dintre cei mai distinși conferențieri din România, pe d-l Al. Tzigara-Samurcaș, profesor suplinitor de istoria artelor la Universitatea din București, directorul Muzeului de etnografie și artă națională și directorul Bibliotecii „Fundațiunea Carol I.“

D-l Tzigara-Samurcaș a umblat adeseori pe la noi, ca să adune obiecte pentru Muzeul ce-l conduce și ca să studieze etnografia poporului nostru din Ungaria. La Lugoj a ținut mai anii trecuți și o

conferință, din domeniul artei populare. Cu toate aceste activitatea d-sale bogată nu e în destul cunoscută la noi. Deaceea ne-am și hotărât să vorbim în acest număr despre domnia sa.¹⁾

¹⁾ Informațiile le culegem din Expunere de titluri și lucrări, prezentată Universității din București.

Studiile speciale de istoria artei și de arhologie le-a început în 1891 la Universitatea

din București, sub direcția lui A. Odobescu. În 1892 a fost numit custode preparator al Muzeului de antichități din București, iar în 1913 a fost trimis în străinătate pentru studiul artei și specializarea în partea tehnică a lucrărilor muzeografice. A studiat la München și la Berlin. Doctoratul, magna cum laude, l-a trecut în 11 Martie 1896 la Universitatea din München.

Pentru completarea cunoștințelor a ascultat cursurile de istoria artelor la Ecole des

Beaux-Arts din Paris, unde a lucrat și în Muzeu.

Întorcându-se în țară, a fost însărcinat, în Martie 1899, cu cursul de istoria artelor și estetică la școala de arte frumoase din București, iar în 1901 a fost numit titular la această catedră pe care o ocupă și astăzi. În 1906 a fost numit director al Muzeului

de etnografie și de artă națională, pe care l-a reorganizat și a făcut din el o adevărată instituție națională. Bogatele colecții din Muzeu se datoresc hărniciei d-lui Tzigara-Samurçaș. În 1912 s'a pus tot la insistența d-sale temelie unei clădiri noi pentru Muzeul etnografic, care în curând va fi terminată și care va adăposti pentru prima oară arta poporului nostru în mod demn și instructiv. Crearea acestui Muzeu este poate meritul cel mai mare al d-lui Tzigara-Samurçaș.

În 1908 a fost însărcinat ca director al Muzeului Aman să reorganizeze și să instaleze această colecție. După terminarea lucrărilor, a publicat un catalog științific al alcătuit și muzeul a fost deschis pentru public. Astăzi este una din comorile de artă ale Bucureștiului.

D-l Tzigara-Samurçaș nu a muncit pentru arta națională numai în țară, ci și în străinătate. A luat parte activă, ca reprezentant al României, la congresul internațional de artă publică din Liège (1905), la congresul pentru conservarea monumentelor istorice din Braunschweig (1906), unde a făcut și o comunicare asupra monumentelor din România, la al 8-lea congres internațional de istoria artei și la congresul directorilor de muzee (1907).

La expozițiile internaționale de artă din Berlin, Roma (1911) și München (1913) a aranjat secțiunile românești, făcând cunoscute pentru prima oară în străinătate creațiile artistice ale poporului nostru. La toate expozițiile a obținut succese, cari au fost remarcate în presa străină și în dările de seamă oficiale.

Pentru răspândirea cunoștințelor asupra artei a ținut numeroase conferințe în țară și în străinătate. Dintre aceste din urmă amintim conferințele asupra artei românești, ținute în Kunstgewerbemuseum din Berlin și Viena.

D-l Tzigara-Samurçaș a desfășurat o activitate tot așa de bogată și pentru îmbogățirea literaturii despre istoria artelor. E destul să cităm titlurile lucrărilor d-sale:

1. *Arta în România I. Studii critice.* București, 1909, 225 pag. cu numeroase ilustrațiuni,

2. *Catalogul Muzeului Aman.* București, 1908, 89 pag. cu numeroase ilustrațiuni.

3. *Ce se înțelege prin arheologia de azi.* București, 1908, 1 br. de 23 pag.

4. *Biserica din Filipeștii de Pădure*, în colaborare cu G. Balș și N. Ghika. București, 1908, 47 pag. cu ilustrațiuni.

5. *Denkmalpflege in Rumänien*, Sonderabdruck aus den Verhandlungen des siebenten Tag für Denkmalpflege. Karlsruhe, 1906, 11 pag.

6. *Artă publică* București, 1906, 24 pag.

7. *Muzeul neamului românesc.* București, 1909.

8. *Discuțiuni în jurul arheologiei.* București, 1910.

9. *Rumänische Volkskunst.* București, 1910.

10. *Casa românească dela Roma.* București, 1911.

11. *Sonderausstellung Rumäniens.* Berlin, 1912.

12. *Istoria artei și însemnătatea ei.* București, 1912.

13. *Muzeul național din București.* București, 1912.

14. *Biserica episcopală din Curtea de Argeș.* București, 1913.

Pe lângă aceste lucrări, a publicat articole de biografie și critică artistică asupra artiștilor români în „Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler. Leipzig, 1907 și alte articole și cronici asupra artei românești în revistele din România și mai cu seamă în „Convorbiri literare“.

D-l Tzigara-Samurçaș eră deci cel mai chemat să vorbească despre „Istoria artei românești în ultimii cincizeci de ani“ la cursurile Asociațiunii. Resumatul conferinței e următorul:

În introducerea sa conferențiarul arată că, în mod firesc, organizatorul acestor cursuri a lăsat la urmă conferința asupra artei românești din ultimii 50 ani, căci printr'ansa mai clar și mai obiectiv se va putea da oglinda acestor vremuri. Într'adevăr istoria artei lucrând cu documentele originale ale epocelor respective este mai veridică, mai imediată decât istoria, care ne dă interpretarea unor fapte, pe care nu le cunoaștem decât tot prin relații, uneori de-a doua sau a treia mână. Prin documentele artistice ce

le-a arătat, s'a dat într'adevăr o bucată din viața și aspectul epocii ce se trată. Și asemenea opere de artă mai au avantajul de a vorbi o limbă pricepută de toți aceia cari au ochi să vadă, fără a fi nevoie de vreun interpret ca la operile literare din alte limbi, ca acea pe care o vorbim.

După documentarea superiorității istoriei artei, conferențiarul trece la istoricul dezvoltării ei în ultimii 50 ani.

Când zicem dezvoltare afirmăm chiar existența artei înainte de această epocă. Și într'adevăr am avut în trecut o artă foarte frumoasă și cu un caracter propriu, pe care din nefericire prefacerile moderne au pus-o în umbră, dându-o chiar uitării.

Eră natural că în epoca de prefacere a neamului românesc, aspirând la viața modernă, și arta să fie supusă unor schimbări. Din nefericire în domeniul artistic prefacerea s'a făcut în detrimentul celei existente: nu s'a ținut seamă de tradiție. Odată cu părăsirea scrierii cirilice am vrut să dăm și manifestărilor artei o haină nouă. Pornind din intențiuni foarte laudabile, încercările au fost însă funeste dezvoltării artei românești. Tipurile de-abia stabilite în urma unei foarte lente dezvoltări au fost desconsiderate. Efortul lung și laudabil al generațiilor trecute de a îmbina din diferitele curente de artă un stil propriu cerințelor și spiritului nostru a fost părăsit tocmai când a dat roadele cele mai frumoase. Astfel, în arhitectură, după minunata mănăstire a Horezului avem acele hibride restaurări ale mănăstirilor Bistrița, Tismana și Arnota, care sunt îmbrăcate de meșteri străini în haina internațională a unui stil gotic cu totul bastard.

Casele particulare, cu aspectul lor atât de plăcut și corăspunzător climei și vieții patriarhale, au fost deasemeni prefăcute și înlocuite prin stiluri aduse din alte țări. Din existența clădirilor vechi nu ne-au rămas decât prea puține dovezi în original și de aceea cu atât mai prețioase sunt desenerile unui Raffet, Bouquet, Doussault, Trenk și alții.

O stavilă binefăcătoare la acel curent de prefacere a vechilor noastre monumente s'a pus tot de cătră acela care a așezat toate temelile statului românesc.

Principele Carol, cu toate preocupările politice care-l absorbeau, știu din vreme să aprecieze și importanța acestor dovezi ale credinței și culturii trecutului. Din a Sa proprie inițiativă se începă restaurarea științifică a principalelor noastre mănăstiri și grație solitudinii Sale numai au scăpat de o ruină sigură odoare arhitecturale ca Curtea de Argeș, Trei Ierarhi, Sf. Nicolae Domnesc, Metropolia din Târgoviște și Sf. Dumitru din Iași. Arhitectul Lecomte du Nouy, elev al lui Viollet le Duc, a aplicat sistemele cele mai bune ale vremii sale, respectând, pe cât a fost posibil, formele originale, pe care le-a întocmit atunci când vremea și nepăsarea părinților noștri le ruinaseră.

În legătură cu restaurarea vechilor biserici s'a ivit și problema prefacerii arhitecturii civile. Curentul sănătos în această direcție l-a dat reposatul I. Mincu, care, utilizând tesaurul de forme vechi din țară și conformându-se cerințelor nouă ale vremurilor de azi, a creat — conform tradiției — tipuri noi de arhitectură românească. Direcția sănătoasă inaugurată de maestrul Mincu este azi urmată de o pleiadă de foști elevi ai lui, tineri arhitecți de talent.

Preocupările arhitectonice au avut ca urmare și studiarea din nou a picturii religioase. Asupra rolului zugrăvirii bisericilor din vremurile cele mai vechi și până azi, atât în biserica orientală cât și în cea catolică, conferențiarul s'a întins cu argumente pe cari ne le vom putea rezumă în spațiul restrâns de care dispunem. Ne vom mulțumi a menționa numai diferitele puncte ce au fost atinse. Luând ca punct de plecare zugrăvirea cupolei noastre mitropolitane, precum și comunicare ce în acea zi se făcuse conferențiarului asupra sfinților în costum național din biserica din Vârșeș, d-l Tzigara-Samurcaș insistă asupra rolului adevărat al zugrăvirii, combătând cu argumente bine întemeiate diferitele curente ce, vrând să inoveze, se depărtează de scopul acelei picturi, fără a o înlocui, prin ceva corăspunzător.

Aducând elogiul binemeritate regretatului nostru Smigelschi, conferențiarul arată greșala ce el a comis prin întrebuițarea motivelor din ornamentica țesătoriei pentru decorarea

bisericeii. Luând drept motiv scoarța ce împodobea catedra, documentarea conferențiarului se făcu evidentă chiar pentru cei cari înainte aprobau sistemul inovat de Smighelschi.

Comentând părerile pictorului apărute în ultimul număr din „Luceafărul“, conferențiarul dovedește că însuși artistul, cu care a avut ocazie a discuta această chestie la Roma, se convinsese de rătăcirea sistemului preconizat la început și laudă preocupările noui căroră el a consacrat ultimele momente ale vieții sale din nefericire pentru noi așa de curând curmată.

După un istoric amănunțit al evoluării picturii bisericești și a degenerării ei în vremurile din urmă, conferențiarul trece la pictura laică, după ce ne dă o enumerare a principalilor zugravi din vremurile cele mai îndepărtate până la modernul Tătărescu și școala creată conform tradiției de Lecomte du Nouy.

D-sa arată că primul nostru mare maestru pictor N. Grigorescu a fost și ultimul zugrav adevărat. Picturile sale dela mănăstirile Zambeș și Agapia ș. a. dovedesc sentimentul adânc ce însuflețește figurile sfinților acestui zugrav, pătruns încă de credința vechilor decoratori ai mănăstirilor. Acelaș sentiment, caracteristic numai marilor artiști, îl regăsim de altfel și în opera ulterioară a lui Grigorescu care i-a făcut faima bine meritată în străinătate. O scurtă dar documentată caracterizare a artistului pune în evidență locul de frunte ce îi revine în mișcarea universală a artei secolului trecut. Analiza operilor proiectate a completat studiul asupra lui Grigorescu.

O altă figură evocată de conferențiar este a lui Teodor Aman, despre care azi se vorbește mai puțin. D-l Tzigara-Samurcaș arată însă rolul cultural pe care el l-a avut, fiind promotorul și creatorul învățământului artistic în România.

O paralelă între personalitatea puternică a lui Grigorescu și diversitatea talentului lui Aman face să reiasă și mai bine meritele celor doi primi mari artiști români.

Ideile expuse asupra lor se regăsesc mai bine decât le-am putea rezuma aici în studiile ce conferențiarul a publicat asupra ace-

stor artiști, și anume: în „Convorbiri literare“ și în „Catalogul Muzeului Aman“, de care am amintit.

O scurtă privire asupra evoluției picturii și sculpturii moderne, ilustrată prin proiectarea operilor lui Mirea St. Popescu, Lukian, Steriadi, Verona, etc. etc. și a sculptorilor mai de seamă termină această parte a conferinței.

Alături de aceste preschimbări ale artei mari, conferențiarul ne mai relevă persistența unei alte manifestări artistice, a artei populare, care a continuat să se menție fără a fi supusă influențelor din orașe. Cu acest prilej d-sa ne relevă profundul sentiment artistic al poporului român de pretutindeni, arătând caracteristicile manifestărilor sale, care-l pun mai presus de multe alte neamuri. Ca întemeietor al Muzeului de artă națională din București, unde sunt reunite atâtea tezaure ale producerei estetice ale Românilor, conferențiarul este cel mai autorizat specialist în această materie.

Cu bucurie am auzit marea stimă de care arta țaranilor noștri și în special a celor din comitatul Sibiului se bucură în Țară până și în înaltele sfere ale Reginei Carmen Sylva și ale Principesei moștenitoare, pe ale căror opere originale le analizează în deosebi.

Bazat pe acest adânc sentiment artistic innăscut la poporul român, conferențiarul încheie exprimând încrederea ce o are într-o proprie dezvoltare artistică a poporului românesc.

Conferința d-lui Tzigara-Samurcaș a fost ascultată cu adevărată pietate artistică de numărul public întrunit în sala festivă a Muzeului Asociațiunii. Conferențiarul a expus într-o formă ușoară și spirituală subiectul vast ce-l avea de tratat, stăruind numai asupra momentelor mai importante și mai caracteristice. Cu toate acestea ne-a dat o icoană completă despre dezvoltarea artei românești în jumătatea a doua a veacului trecut.

Trebuie să-i mulțumim d-lui Tzigara-Samurcaș și la acest loc pentru clipele de plăcere artistică ce le-a procurat publicului sibiian și să-l rugăm să vină cât mai des la noi. Îl vom primi cu toată dragostea.

Douăzeci de ani de „mişcare teatrală“.¹⁾

În adunarea generală a S. T. R. ținută la 8 și 9 Noembrie n. 1913 în Caransebeș, la discuția asupra raportului general al comitetului am vorbit și eu. Aș putea zice că am vorbit numai eu, fiindcă de n'aș fi vorbit, n'ar mai fi vorbit nimeni; ca de atâtea ori la adunările generale ale S. T. R.

Până la adunarea generală presa eră împărțită în două tabere (ea stă sub conducerea ori directă și indirectă influință a membrilor comitetului: Domnii V. Onițiu, V. Goldiș, Dr. N. Vecerdea, acum în urmă și a domnilor Dr. Al. Vajda și Dr. V. Branisce), după cum se împărțiseră și membri comitetului în două grupe: cei cari voiau să țină cont de opinia publică și cei cari ar fi voit să treacă peste dorințele ei; ca și până acum.

În vorbirea mea am încercat o critică a activității comitetelor societății, cari au fost la cărma ei dela 1901 încoace, o critică care eră și a opiniei publice, căci această se manifestase în presă încă în cursul anului 1912, și fără a se mai reține dela atacuri deschise și în preajma adunării generale („Luceafărul“, „Românul“, „Gazeta Transilvaniei“, „Unirea“).

După adunarea generală dela Caransebeș presa a rămas împărțită în aceleași două tabere. „Gazeta Transilvaniei“ reasumând vorbirea d-lui Dr. V. Branisce, care trebuia să fie răspunsul comitetului la cuvântarea mea, deși d-l Branisce nu eră membru în comitet, scrie despre „ieșirile nedrepte ale d-lui Bogdan“ și despre „aprobarea (lămuririlor date de d-l Branisce) unanimă a adunării“. „Drapelul“ despre: „acuzele grave și marea nedreptate ce o face d-l Bogdan comitetului“. De cealaltă parte: „Românul“, care a avut ca raportor un ziarist de profesiune, în relatările căruia deci ne vom încrede mai mult decât în ale raportorului celorlaltor două gazete, (pare a fi acelaș raportor) zice despre d-l Branisce, că „recunoaște, că d-l Bogdan spune adevărul“; iar „Progresul“ vorbește chiar de „critica absolut documentată a d-lui Bogdan“.

¹⁾ Istoria „Societății pentru fond de teatru român“ (S. T. R.) dela 1895 până la 1914.

Ecourile acestea discordante pot desorienta publicul. Și pot să-mi strice și mie desguștându-mă la începutul încercării de a-mi stabili o reputație de om, care caută numai adevărul; zic numai caută, căci nu vreau să fac concurență celor ce cred că l-au găsit. Iar când e vorba de apărarea moralului unui om, chiar și atunci, când eu aș fi acel om, totdeauna mă voiu găsi în rândurile celor dintâi apărători, ori că vor luptă în câmp deschis, ori că vor luptă prin subterane.

De aceea văd că n'am făcut destul implinindu-mi datoria de membru al S. T. R. când am vorbit la adunarea generală a ei, ci recunosc că față de public am încă o datorie: aceea de-a și scrie ceea ce am vorbit.

Mi-am completat deci datele relativ la activitatea societății studiind rapoartele și anuarele comitetului — numai acestea — și pentru anii 1895—1901. Și fiindcă I. Vulcan, fostul președinte al societății, ne-a dat în Anuarul I istoric al S. T. R. până la 1895, voiu încercă să alcătuesc acum eu — altcum decât I. Vulcan — istoria S. T. R. pentru ultimii 20 ani, dela 1895 până astăzi. Prefer o expunere cronologică, fiindcă în chipul acesta îi voiu adăugă o mai mare doză de critică, care nu poate lipsi expunerilor istorice ale faptelor petrecute sub ochii noștri și deci prea recente decât să li se poată face istorisirea cu absolută obiectivitate; și fiindcă astfel voiu păstră poate și spiritul, și amănuntele, cari au făcut expunerile mele la Caransebeș „interesante și spirituale și atât de grave“ („Drapelul“).

*

Din trecutul Societății — până la 1895 — oricine va scoate în vază îndeosebi două momente de cari se leagă întreagă desvoltarea Societății. Încă la 1870, anul în care s'a înființat societatea, Eminescu deslegă problema teatrului nostru, al Românilor din Ardeal, clar și natural: el cereă burse pentru actori și actrițe. Iar pentru a asigură activitatea societății, s'au modificat statutele în două rânduri: la 1876 și la 1877. Dintr'un articol al lui I. Vulcan, tipărit în „Familia“

1902 („Problema adunării din Șimleu“) re-
 tipărit în Anuar V, pag. 191—194, — acest
 articol voi să fie o justificare a prezidentului
 societății față de secretarul ei, d-l V. Goldiș,
 care cerea cu tot mai mare insistență, ca și
 astăzi, înființarea teatrului — aflăm, că
 finta lui I. Vulcan încă a fost teatrul ambu-
 lant: că la 1875 el ceruse compunerea unui
 repertoriu, la 1876 pregătirea actorilor,
 la 1877 teatrul ambulant, la 1879 o bursă
 pentru muzică (oare și pe-atunci trebuia
 să ducă cineva „lupte grele cu nervozitatea
 și nerăbdarea publicului“ cu ajutorul a „fel
 de fel de expediente“, cum a justificat d-l
 Dr. Branisce activitatea comitetului în adu-
 narea dela Caransebeș?) la 1883 o trupă
 (!) (de unde ar fi luat-o?) „supravegheată și
 ajutorată materialmente de Societatea noas-
 tră“, la 1886 un premiu pentru o piesă
 teatrală. Premiul își are povestea sa: la 1887
 se hotărăște, că acest premiu să se dea... în
 principiu (nu s'a hotărât principial, ci s'a dat
 principial!!), dar executarea hotărârii să se
 amâne (!), pentru ca la 1888 votarea pre-
 miului, dat în principiu, să se ia dela ordinea
 zilei, fiindcă statutele nu permit¹⁾; și pentru
 ca I. Vulcan, care se sbătea în căutarea unei
 ieșiri, să încheie cu constatarea: „schimbarea
 statutelor se impune“.

Toate dorințele acestea ale lui Vulcan au
 rămas, cum le-a prezentat și el, idei, hi-
 mere timp de încă vreo 12 ani, până la
 1900. Căci S. T. R. n'a avut — pe cât se pare
 — nici o legătură cu societatea de diletanți
 a liceanilor români din Cluj,²⁾ care a existat
 în anii 1868—1875 și care a dat la 1871 re-
 prezentații teatrale sub conducerea actorilor
 de profesie Gheorghe și Margareta Alexan-
 drescu în: Turda, Abrud, Brad, Deva, Hațeg,
 Dej, Șomcuta, Năsăud, (Millo și Pascali fu-
 suseră la noi la 1870, când scria Eminescu, și
 1871); precum n'a avut legături nici cu so-
 cietatea de diletanți „Progresul“ înființată în
 Făgăraș la 1884.³⁾

Până la 1899 nu s'a făcut — din partea S.
 T. R. — nici o încercare de-a jucă teatru,
 de-a da reprezentații. Vulcan cetia numai

la adunările generale disertațiuni ori frag-
 mente din comediile și dramele sale.

Astfel stăteau lucrurile la 1895, când, pentru
 a da o nouă viață societății, I. Vulcan se
 gândia la schimbarea statutelor. În loc să se
 schimbe statutele, membrii societății au crezut,
 că și un alt mijloc va fi îndestulitor și au
 schimbat numai sediul comitetului la Brașov.
 Dela această schimbare se așteptă atât de
 mult, încât secretarul societății exclamă¹⁾ —
 fără a așteptă rezultate: „Într'adevăr la
 Brașov s'a început o eră nouă pentru socie-
 tatea noastră“!

Dar pentru ca să poți exclamă astfel, tre-
 buia să constați întâi: sau inaugurarea unei
 direcții nouă în viața Societății, pe care
 să i-o fi dat oamenii cei noi, sau efecte
 neobișnuite și neașteptate, cari s'ar fi ivit în
 urma schimbării sediului societății la Brașov.
 Însă numărul membrilor societății nu crește
 nici de aci înainte decât cu 23 de inși anual
 în timpul dela 1896 (124 membri) până la
 1908 (427 membri). Se sporesc, ce-i drept,
 reprezentațiile teatrale aranjate de diletanți:
 la 1898 au fost — după statistica d-lui Goldiș²⁾
 — 38, la 1899: 73, la 1900: 112. Dar S. T. R.
 n'a putut avea aproape nici o înrăurire di-
 rectă asupra acestor reprezentații, deoarece
 n'a avut legături directe cu diletanții decât
 dela 1899 încoace, când comitetul și-a ales
 așanumiții „bărbați de încredere“, de cari
 avea atunci cu totul zece.³⁾ Propaganda în
 interesul Societății se făcea deci tot numai
 prin adunările generale.

Singurul moment important în adunarea
 generală ținută la Brașov (1895) — scriu așa,
 fiindcă am în vedere dezvoltarea socie-
 tății — au fost propunerile, pe cari le făcu
 comisia cenzurătoare a raportului general
 prin raportorul său, d-l Andreiu Bârseanu.
 Ea cere comitetului să studieze §§ 1, 12 și
 21 ale statutelor și să se ocupe cu următoarele
 probleme: „subvenționarea unei so-
 cietăți ambulante; organizarea ori sub-
 venționarea unor societăți de diletanți;
 premiarea unor piese; înființarea comite-
 telor filiale.“

¹⁾ Anuarul V, pag. 190.

²⁾ Anuarul IV, pag. 28 urm.

³⁾ Anuarul III, pag. 18 urm.

¹⁾ Anuarul I, pag. 4.

²⁾ Anuarul IV, pag. 104.

³⁾ Ibid. pag. 73.

Comitetul nou ales își închipuie însă altfel dezvoltarea societății. Grija lui de căpetenie rămase, ca și până atunci, adunarea capitalului. Și deaceea $\frac{1}{2}$ părți din viitorul raport al comitetului (pe 1896) se refer la averea societății. Se arată în el mai ales, cum societatea a câștigat prin noua emisiune a băncii „Albina” 24.000 cor.

Tot în vederea sporirii fondului se face pentru întâiaș dată greșala de-a alege un președinte bogat. De data asta a fost ales vicepreședinte bogatul negustor brașovean G. A. Popp. Acesta însă a știut prea bine, pentru ce a fost ales și deaceea „nu mult după alegere a abzis”.¹⁾ Astfel nu ne mai poate miră răspunsul pe care comitetul îl dă în adunarea generală dela Făgăraș (1896) raportorului dela Brașov, care rugase comitetul să se ocupe cu anumite probleme; „Comitetul s'a convins, că statutele noastre absolut nu permit societății o altă activitate decât aceea de-a adună bani pentru fondul unui viitor teatru național român” (pag. 7). Comitetul propune chiar adunării generale, ca să recunoască deci și ea (pag. 9 a raportului) că „Realizarea scopului final al societății e imposibilă”. Atât de „imposibilă” eră o „altă activitate” la 1896, încât patru ani mai târziu, la 1900, d-l V. Onițiu, care eră la data aceasta vicepreședinte, dând deslușiri în adunare arată că „statutele nu sunt defectuoase și spunea, că comitetul s'a ocupat cu ideea de-a câștiga puteri pentru înființarea de trupe teatrale”,²⁾ deci cu inaugurarea „altei activități”.

Cu toate acestea în comitet se găsiă încă dela 1895 un om, d-l V. Goldiș, secretarul com., care nu aprobă părerea celorlalți membri, ci insistă să se înființeze o trupă, căci la 1900 în „Idei referitoare la înființarea teatrului nostru” scriă „îmi țin de datorință a-mi spune părerile mele... izvorite dintr'o cugetare de șase ani asupra afacerii întregi”. (Anuar IV, 1900, pag. 107). Divergența de păreri între membri comitetului iese mai bine la iveală, dacă cităm din Anuar III,

¹⁾ Greșala s'a repetat mai târziu și cu alegerea lui Al. Mocsonyi și cu aceea a d-lui Dr. Mișu, care ghicind intențiile membrilor din comitet și-a ușurat primirea dimisiei, plătindu-și-o cu o frumoasă sumă.

²⁾ Anuarul IV, pag. 209—210.

1899, pag. 42 următoarele cuvinte ale domnului Goldiș „înaintarea noastră în direcțiile indicate se face cu un plan bine chibzuit și foarte cernut din toate punctele de vedere”¹⁾ și dacă le opunem planul altui membru din comitet, al domnului V. Onițiu (semnat Gil.) din „Gazeta Transilvaniei” (6 Iunie v. 1897): „În 15—18 ani (deci abia pe la 1912—1915) averea societății va atinge cifra de 300.000 fl., (abia) atunci Societatea poate să organizeze și să susțină o trupă teatrală permanentă cu o subvenție de 15.000 fl.”²⁾ Iar zidirea teatrului va rămâne a se realiză ulterior” (după alți 20 de ani). Deaceea poate vedeă d-l V. Onițiu la 1897 „fortissimum lucrum”-ul adunărilor generale numai în seratele de dans, în sensul în care și d-l asesor N. Ivan la 1899 (Anuar III, pag. 96) vede în societate tot numai „o redută de apărare și conservare a naționalității noastre”, după ce constată, că „ajungerea scopului pare a fi departe”, până când d-l V. Goldiș la 1900 poate cere „înființarea unei trupe”.

Aceasta, trupa, va fi fost de sigur ținta, pe care au avut-o înaintea ochilor toți membri comitetului, căci la 1897, în Orăștie, președintele I. Vulcan vorbind în felul și stilul său despre „templul” și „palatul” limbei și muzicei noastre încă adaugă: „Și dacă ei (Românii) n'ar putea merge cu toții, vom îngriji ca teatrul nostru să meargă la ei pretutindenea”. Însă, cum am văzut, unii credeau, că pot înființa trupa în câțiva ani, alții fixau, la 1897, ca cel mai apropiat soroc pentru organizarea ei abia anii 1912—1915.

D-l Goldiș pare a nu-și fi putut câștiga între membri comitetului nici un sprijinitor al părerilor sale, căci comitetul se mulțumește timp de câțiva ani să execute numai hotărârile adunărilor generale, renunțând la o încercare mai cutezătoare, care să fi pornit din inițiativa sa. Nici organizarea unor secții

¹⁾ Eră vorba de „ce și cum trebuie să facem, ca să intrupăm frumosul ideal al teatrului românesc”, adică trupa (ibid pag. 22), de „lucrările pregătitoare pentru marea noastră zidire culturală” (pag. 42) și că „la înființarea teatrului român va trebui să avem în vedere mai vârtos țărâtimea noastră” (pag. 23).

²⁾ De fapt ea abia poate susțineă azi, 1914, o revistă și un „dramaturg” fără trupă.

în alte orașe cu populație românească nu-l preocupă în măsura unei „probleme”, cum o înțelegea d-l Andrei Bârseanu, care i-o înscrisese, la Brașov, în program. Căci abia după 4 ani, la 1899, după ce adunarea generală dela Hațeg (1898) ceru și ea comitetului să aranjeze reprezentații teatrale cu diletanți, „comitetul a decis să-și aleagă în felurite orașe câte un bărbat de încredere” (Anuar III, 72), care „încercare a avut succes, nu mare, dar suficient”¹⁾ (Anuar III, pag. 73).

Și pentru a ușura astfel de reprezentații l. Vulcan și d-l V. Onițiu pun temelia unui repertoriu potrivit cu împrejurările dela noi. Cu sprijinul librarului brașovean Ciurcu d-l V. Onițiu editează o bibliotecă teatrală (începută la 1897), care avea la 1903 cu totul 10 numerii. Cu atâta însă nu s'a făcut mult. Așa judecau și membrii societății, cari așteptau dovada unui interes mai viu față de problemele societății, căci în adunarea generală dela Orăștie (1897) raportorul Dr. Aur. Muntean propune adunării să voteze membrilor din comitet „speșele de călătorie efective”, pentruca să le facă posibilă venirea la adunarea generală. Acelaș raportor găsește în publicarea unui Anuar un mijloc de-a stabili legături mai strânse între publicul românesc și societate, ceea ce vrea să zică a fi găsit în forma aceasta un nou mijloc de propagandă a scopurilor societății. Anuarul se publică.

D-l Goldiș însă nu se lasă bătut. Și câtă vreme ceilalți membri ai comitetului se mulțumesc să vadă cum crește capitalul, auzim din nou glasul secretarului comitetului: „Nu mai e de tot departe timpul, când frunțașii neamului nostru vor trebui să înceapă chibzuirea, cum să îndeplinească realizarea frumosului nostru ideal”. (An. III.) Și pentru a se convinge, dacă ideile sale găsesc un sprijin îndestulitor în împrejurările reale, d-l Goldiș studiază aceste împrejurări în articolele, pe cari încep să le publice în Anuarul societății dela 1898—1901 sub titlul „Mișcarea teatrală la noi” (continuate dela 1902 încoace de d-l Dr. Iosif Blaga, care mai introduse în redactarea Anuarului încă o inovație, foarte bună: reproducea dă-

rile de seamă ale pressei [ziare și reviste] despre adunările generale ale societății).

Încercarea „Tribunei Poporului” de-a lărgi câmpul de activitate al societății, de-a o abate deci dela urmărirea scopului ei special, înființarea trupei, („Soc. teatr. va trebui să organizeze în jurul său o lucrare cu plan a corurilor românești și a societăților de muzică și cântări” An. III, pag. 92) nu e luată în seamă. Astfel următoarea adunare generală (Abrud) dela 1900 stă cu desăvârșire sub stăpânirea ideilor d-lui Goldiș. D-sa se exprimă în raportul comitetului încă cu o oarecare sfială: „Se apropie timpul când din societatea unui fond de teatru român vom putea înființa societatea teatrului român” (An. IV, p. 151). Dar raportorul acestei adunări, V. Podoabă, care vorbise despre „constituirea viitoarei societăți teatrale, care numai ambulantă va putea fi, precum a fost a lui Millo și Pascali” (An. IV, pag. 37) propune adunării generale: „Comitetul societății este invitat să chibzuiască mijloacele de lipsă, pentruca după puțină mai curând să se poată realiza tendința esențială a statutelor societății de-a înființa adevăratul român în mijlocul poporului nostru”. Și presa e de partea celorce vreau activitate, căci ea dă pe față ceea ce sumarele oficiale ale ședințelor adunării ascund. „Tribuna” relatează¹⁾, că în adunare s'a cerut modificarea statutelor, pentruca să se poată da burse elevilor dela conservator, și s'a cerut comitetului „să caute căile, prin cari să se poată adună și pregăti forțele intelectuale (adevărat actorii), cari vor fi absolut necesare la înființarea teatrului” („Gazeta Transilvaniei”).²⁾ D-l V. Onițiu, vicepreședintele societății, abia poate liniști pe membri declarând că statutele nu sunt defectuoase și că comitetul s'a ocupat cu ideia de-a câștiga puteri pentru trupe teatrale („Telegraful Român”).³⁾

Articolul d-lui V. Goldiș „Idei referitoare la înființarea teatrului nostru”, publicat în Anuarul IV, p. 102—116, este prea important decât să putem renunța la reasumarea lui,

¹⁾ Anuar IV, pag. 198.

²⁾ Anuar IV, pag. 205.

³⁾ Anuar IV, pag. 209—210.

¹⁾ Au fost 10 inși.

1) fiindcă este scris de un membru al comitetului și 2) fiindcă este cel dintâiu articol, în care se elucidează chestiunea din toate punctele de vedere și în care se dă o deslegare a celei mai grele probleme ce și-a impus-o societatea.

D-l Goldiș stabilește: Întemeietorii societății s'au gândit numai la crearea unui fond și la ridicarea unei clădiri. „Azi (1900!) toată lumea vede scopul societății în instituirea unei societăți ambulante de actori români“. Reprezentațiile de diletanți sporesc; prin urmare publicul le cere. Același public „pretinde în timpul din urmă cu insistență înființarea teatrului“. Pretenziunea lui e justă din toate punctele de vedere. Deaceea crede și autorul, pe care „de un șir de ani îl preocupă înființarea teatrului“, că acum a sosit timpul, să afle mijloacele și calea, cum prin muncă sistematică să introducem instituțiunea teatrului.

Se expun apoi principiile: „Nu pentru un oraș voim teatru, ci pentru poporul nostru întreg“. „Idealul nostru așadar este trupa de actori români“ (p. 107) care va rămâne în legătură organică cu societatea, ce se va înființa.

Modalitatea. Se va aplica paragraful 21 din statute: Adunarea generală va decide înființarea trupei și va institui o „Societate anume pentru teatru“.

Această nouă societate va înființa pretutindeni societăți de diletanți, va da premii de cel puțin 1000 coroane pentru drame, și va înființa și un muzeu etnografic românesc. (Acest salt mortal, dela o trupă ambulantă la un muzeu etnografic, deci o clădire, nu mi-l pot explica, decât ca o înrăurire directă a ideilor, cari vor fi circulat pe-atunci în presa noastră și al căror rezultat a fost înființarea Muzeului Asociațiunii).

Cum să înființăm trupa? Se va trimite întâi un bursier la Viena ori Berlin. Se va trimite apoi al 2-lea, al 3-lea bursier, apoi 2—3 bursiere. Toți vor fi obligați să intre în serviciul societății pentru cel puțin 10 ani! (p. 114). Căci nu ne putem permite luxul „de-a crește artiști pentru România ori pentru Unguri ori pentru altă țară“. Un principiu sănătos, expus cu cutezanță! Bursierii întorși

dela studii vor juca de ocaz dată cu diletanții. Din venitele reprezentațiilor!) (!!!) se va acoperi o parte din plăți. (Venitele societății erau în anul acesta 20.000 cor.).

Se vor trimite încontinuu bursieri, „până se va putea compune o trupă ambulantă de sine stătătoare, care cu timpul se va putea desface în mai multe trupe“. Bursierii se vor alege dintre diletanți.

După acest clar și energetic plan urmează un duș rece. Familia, adică I. Vulcan, președintele societății, scrie despre aceeaș adunare dela Abrud: „S'a constatat în mijlocul unui entusiasm mare, că s'a încasat și subscris aproape la 5000 cor., un rezultat material epocal în adunările noastre culturale. Faptul acesta probează mai elocvent decât orice fraze („frazele“ să fi fost în gândul lui Vulcan planul d-lui Goldiș?) marelui succes al adunării dela Abrud“ (An. IV, p. 172). Iată ce eră pentru președintele societății acum, după articolul secretarului său, al d-lui Goldiș, „fortissimum lucrum“! Curat fabula: Racul, broasca și o știucă...

Însă ideile d-lui Goldiș, căruia îi rămâne incontestabilul merit de-a fi dat cel dintâiu o soluție acceptabilă, câștigă și alți sprijinitori. Unul dintre cei mai energici este și d-l Ion Scurtu, care fusese la adunarea dela Abrud și care desvoaltă ideile d-lui Goldiș în articolul „Chestiunea teatrului la noi“, publicat în anuarul V (pe 1901/2). Și dânsul stabilește, că „activitatea societății nu a fost de natură de-a promova direct problemele mari ale teatrului“ și fiindcă nu este pentru înființarea societăților de diletanți, căci „avem nevoie de un teatru, care ne lipsește, iar nu de diletanți, cari poate ne prisosesc“ cere 1) burse pentru tineri, cari vor intra în serviciul societății cu leafă în regulă, 2) premii pentru piese, 3) misiuni de studii 4) organizarea secțiilor prevăzute în § 12 al statutelor și 5) membri comitetului să se aleagă cu preferință dintre oamenii de litere (p. 119). În chipul acesta societatea va creă a) forțe artistice, b) un repertoriu, c) va face și școală publicului.

1) Am pus 3 semne ale exclamațiunii pentru d-l Dr. V. Branisce.

Văzându-se sprijinit d-l Goldiș dă în ultimul său an de secretariat un ultim atac. În raportul comitetului publicat în anuarul pe 1901/2 se zice clar: „Activitatea comitetului va trebui îndreptată în alte direcțiuni” și se propune în conformitate cu § 21 din statute convocarea unei adunări generale în 1902, care să desbată chestiunea înființării teatrului român, căci „opinia publică românească cere cu mare insistență începerea lucrărilor” (p. 132).

D-l Dr. Valer Branisce, directorul „Drapelului”, încă e câștigat pentru propunerea d-lui Goldiș, căci d-sa raportând adunării generale din Șimleu (1901) sprijinește propunerea zicând „e o trebuință arzătoare să se pună totul în lucrare, ca visul relativ la teatrul român trup să se facă (Anuar, p. 144). D-sa cere asemenea burse pentru tineri, cari se dedică artei dramatice și este atât de entusiasm de ideea aceasta, încât așteaptă dela tinerii întorși în țară „să fondeze o școală teatrală (adecă un conservator) sau cel puțin să instrueze la început societățile locale de diletanți” (p. 151) până se va organiza definitiv societatea stabilă ambulanta.

În acest sbucium de idei și planuri modificarea §-lui 21 din statute e adusă iară în discuție prin d-l Em. Ungureanu, avocat, care cere modificarea lui astfel: „Societatea e îndreptățită a înființa teatru și a susține și subvenționa o trupă teatrală stabilă și ambulanta”.

D-l Goldiș deci cere aplicarea §-lui 21, d-l Ungureanu modificarea lui. Dar amândoi fixau la fel ținta, spre care trebuia să nizuască societatea cu toată energia: Trupa. Aceasta nu există. Trebuia deci creată. Și d-l Goldiș arată cum se va putea crea.¹⁾

Comitetul se găsiă în crucea duor căi; pe oricare ar fi apucat, ar fi ajuns la țintă: trupa teatrală. Se pare însă că s'a temut să ceară modificarea statutelor, de frică că guvernul nu le va mai aprobă de fel ori va impune împlinirea unor condiții, cari vor face iluzorie orice dezvoltare a societății. Dar nu a pornit nici pe calea indicată de

d-l Goldiș, fiindcă și atunci s'ar fi înființat o nouă societate, anume pentru teatru, și comitetul se feriă de o întreprindere nouă, pentru că să nu deștepte nici un fel de bănuială, unde de fapt nici nu eră ce să fie bănuit. Lozinca rămase: cu precauțiune; și poate a fost mai bine așa.

Pentru o nouă direcție eră câștigat acum și d-l V. Onițiu, vicepreședintele societății, deci o puternică cheazășie, care salută dela Brașov adunarea generală ce se ținea în Bistrița (1902) cu cuvintele „Deschideți nou viitor artelor române”.

Comitetul alcătuște astfel din ideile domnilor Goldiș și Scurtu un „Plan de acțiune relativ la lucrările de executat pentru pregătirea înființării teatrului român din Ungaria” (1903) din titlul căruia, dacă i-am face o analiză meticuloasă, am putea stabili 3 etape: 1) a unor lucrări ce vor trebui executate pentru: 2) pregătirea: 3) înființării teatrului. Prea precaut!

Dar planul acesta cerut de adunarea generală din Bistrița (1902) nu este lucrul principal. Ceeace ne va interesa de-acî înainte mai mult va fi întrebarea, dacă comitetul fixându-și odată ținta de urmat — trupa de actori — va ști să găsească mijloacele cele mai bune și celea cea mai scurtă, cari să grăbească înființarea trupei?

„Planul de acțiune” însă își face impresia unei opere, care eră menită să arunce și puțintel nisip în ochii publicului și să ascundă intențiile comitetului.¹⁾ Căci acesta prevede în plan dispoziții, cari vor putea justifica eventuala lipsă a unei activități în sensul și în direcția indicată de d-nii Goldiș și Scurtu. Căci ce poate însemna altceva decât numai aceasta, punctul 5 din B, Cap. I. al Planului: „Societatea va trimite la studiu bărbați ori dame conform trebuinței (!?) ce se va constată din timp în timp.” Trebuința formării unei trupei o constatase doar toată lumea! Și deci nu mai eră nevoie de-a o constată „din timp în timp”, când adecă i-ar fi convenit ori nu i-ar fi convenit comitetului. Și pentru că comitetul să se asigure și mai

¹⁾ D-l Goldiș, mutându-se cu totul din Brașov la Arad, își dă dimisia (1901). În locul d-sale este ales d-l Dr. Iosif Blaga.

¹⁾ A recunoscut-o, cu alte cuvinte, și d-l Dr. Val. Branisce, în mai multe rânduri; mai pe urmă în adunarea generală dela Caransebeș (1913).

mult contra constatării „trebuinței“ de-a trimite bursieri la studiu, în poziția finală a Planului se zice: „comitetul va putea cheltui în acești 10 ani numai cel *mult* $\frac{1}{4}$ din venitul net al fondului“ (care îngăduie trimiterea numai a unui singur bursier!). Și astfel, deoarece membrii comitetului nu vreau să rischeze cheltueli mai mari cu pregătirea actorilor, locul unui „no u viitor“ îl ocupă iarăș vechea țintă a întemeietorilor societății: adunarea fondului, cu toate că în acelaș Plan (Principii generale) comitetul recunoaște: „Avem, din ajutorul lui Dumnezeu și al oamenilor buni, un fond *considerabil*“, (din venitele căruia deci s'ar fi putut cheltui mai mult). Însemnează însă totuș un pas înainte față de cei 8 ani din urmă (1895—1903), dacă comitetul recunoaște în Plan, că și el are în vedere „o trupă de actori români, trupă organizată și condusă de comitetul societății“ (pag. 6). Astfel ideile d-lui Goldiș au triumfat deplin, întrucât și comitetul și-a luat acum obligamentul să le realizeze.

Reasumăm: Ținta — trupa ambulantă — eră dată! Drumul, care duceă direct la ea, creșterea, pregătirea actorilor, eră indicat! O rătăcire eră imposibilă, dacă membrii comitetului și-ar fi ridicat în drumul lor măcar odată într'un an ochii spre țintă, ca să nu o piardă din vedere.

Dacă ar fi avut-o totdeauna înaintea ochilor, comitetul ar fi avut să facă numai următoarele: 1) să caute, 2) să aleagă 3) să trimită bursieri și 4) pe cei întorși dela studii să-i angajeze cu contract, Cu $\frac{1}{4}$ din venitul net al fondului“ (Planul de acțiune) desigur că *nu* a putut, dar singur și-a legat și cu intenție mâinile, ca să nu poată face ceea ce ar fi așteptat dela el toată lumea, care „cere azi (1903) din toate părțile, cu insistență înființarea teatrului românesc.“¹⁾

Deși responsabilitatea acestei stări insuportabile, care a întârziat cu ani de zile ajungerea țintei, cade asupra comitetului, noi nu mai avem

¹⁾ Planul de acțiune (11) pag. 6. Iar în 1910 se face și mai marea greșală de a se stabili chiar prin Statutele (1) modificate suma cheltuielilor anuale: 60% din venitele fondului. Un caz extraordinar de curios: O societate care-și stabilește budgetul prin Statute!! Hotărîrea miroasă a testament!

dreptul de-a protesta în fața unui fapt devenit istoric, ci numai de-a ne miră de rătăcirile, devierile și paradările cu idei și proiecte, ce s'au ivit în viața societății până chiar în 1913, cari, toate, sau îndepărtau sau întunecau ținta odată fixată. D-l Dr. Valeriu Branisce le-a caracterizat în adunarea generală dela Caransebeș ca „fel de fel de expediente“, adecă, am zice noi, prafuri de brom, cari se dădeau publicului, pentru a-i liniști „nervozitatea și nerăbdarea“.

De sigur că și secretarul comitetului, d-l Dr. I. Blaga, a înțeles în felul nostru singura îndatorire ce-o aveă acum societatea — pregătirea trupei —, căci în raportul său pe 1902/03 atribuie solitudinii ce-o arată față de reprezentațiile de diletanți numai însemnătatea unei preparări a terenului, „pentruca să poată asigură funcționarea și viața unei trupei stabile, ce va aveă a se constitui în viitor la inițiativa societății.“ Dar pentru a dovedi de altă parte, că e totuș de acord și cu ceilalți membri ai comitetului, ne dă și d-l Blaga imediat la începutul carierei sale de secretar o mică doză de brom în acest hap: „Și viitorul acesta nu va mai fi așa de îndepărtat.“ Au trecut de atunci totuș 13 ani!

Dar întreagă cantitatea de brom, de care dispuneă comitetul, s'a dat întreagă și deodată „poporului român din Ungaria și Transilvania, care cereă cu insistență înființarea teatrului“, în forma acestei hotărîri a adunării generale dela Bistrița (1902): „Societatea decretează în *principiu* înființarea teatrului român în sensul §-lui 21 din statute“; după cum tot „în principiu“ s'a dat la 1887 un premiu, care la 1888 tot în principiu s'a luat, fiindcă se dăduse doar numai în principiu. Paradă!

Știindu-se acum la adăpost de „nervozitatea publicului“, comitetul inaugurează de fapt, în toamna anului 1903, noua direcție: trimite în străinătate (Viena și Berlin) pe d-l Z. Bârsan, întâiul bursier al societății (125 lei lunar), care fără să fi avut până atunci o bursă terminase conservatorul la București,¹⁾ Așadar întâiul pas spre țintă se făcuse!

¹⁾ „Lupta“ 1908, Nr. 183: Z. Bârsan: „Vieța teatrală în Ardeal“.

Dar comitetul ajunge îndată în contradicere cu sine însuși, când îi dă d-lui Gh. Stoica nu o bursă, ci numai un „ajutor“, ca să studieze la conservatorul din București, însă „fără a-și lua (față de d-l Stoica) angajamente pentru viitor“. Își închipuie comitetul, că d-nul Z. Bârsan va putea juca drame singur? Și a pierdut din ochi atât de repede ținta, trupa, care nu putea constă numai dintr'un actor? Nu este aceasta o rătăcire, întâia rătăcire?

În același an înregistrăm și a doua. Avocatul din Lugoji, d-l Dr. G. Dobrin prezintă comitetului propunerea: „Să nu se confereze prea multe stipendii pentru artiști, până nu vom dispune de capitalurile suficiente, căci avem mai mare lipsă de piese decât de actori“ (Anuar pe 1903/4, pag. 135), și pentru această idee, ca și când comitetul s'ar fi bucurat că a mai dat de un om, care vrea să adune numai parale și nu vrea să crească actori, alege în 1904 pe d-l Dobrin membru în comitet! Să fi voit comitetul întâi crearea unui repertoriu și, după ce acesta va fi fost gata, creșterea actorilor, cari să-l joace??

Acelaș an, ca să încheie poate cu o păraitoare rachetă, aduce și propunerea d-lui Branice: Societatea să cumpere un fonograf pentru scopuri științifice. Fonograful se și cumpără și aceasta este o dovadă îndestulătoare, că membri comitetului și-au uitat de ținta fixată, când s'au învoit să se facă știință din bugetul menit pentru bursele elevilor de conservator.

Anul viitor, 1905, ne aduce alte surprinderi. D-l Z. Bârsan, întors din străinătate, e trimis la București, ca să joace pe scena Teatrului Național de-acolo și, ne închipuim noi, să se introducă în practica de regizor. Se întoarce și dela București, unde nu putu să-și ajungă scopul, fiindcă i se ținu calea închisă. Comitetul îi cere atunci să joace cu diletanții. Bârsan refuză: „Căci cu diletanți, cari se grimează ca niște irozii, cu oameni buni, cari nu știu bine românește și nici literatura dramatică dela noi și de aiurea n'au puțința și pregătirea de-a o judecă, se revine la primitivitate“ („Lupta“, loc cit.). Întâiul bursier al societății își dă deci dimisia și comitetul i-o primește! Acesta, crezând că a făcut cu d-l Bârsan o tristă experiență și

voind a se ști ferit de altele asemenea, întregeste Planul de acțiune: Comitetul „angajează pe bursieri în serviciul societății, dacă corăspund așteptărilor“. (Anuar pe 1904/5 pag. 89) Țarism!

Revista „Luceafărul“ sprijinește însă pe Z. Bârsan, când zice despre el că „eră singura personalitate artistică, la care putea reflecta societatea“ și găsind în alte cauze decât în cari cerea comitetul motivele dimisiei d-l Bârsan cerea din nou — amintind ținta fixată — „creșterea câtorva actori“.

Interesul publicului față de societate încă începe să scadă, fiindcă nu este cine și nu este ce să-l țină treaz și constant. Secretarul societății se plânge în raportul său că „cei mai mulți membri sunt membri de ocazie“. Creșterea fondului — din taxele membrilor — nu mulțumește deci pe membri comitetului. Dar numărul reprezentațiilor de diletanți a crescut într'o măsură neobișnuită: 186! Adușe în legătură, aceste două constatări ne îndreptățesc la singurul comentariu posibil: Interesul publicului crește față de teatru, dar scade față de societatea, care nu grăbește să-i lădească așa cum îl cerea el, publicul. Atunci comitetul cedează și se hotărăște să dea două burse deodată. Le iau d-nii T. Morar, care însă în anul viitor a și renunțat la ea, și A. P. Bănuș, care entuziasmat de scopul societății „s'a hotărât să abandoneze cariera liniștită de avocat pentru pâinea amară de artist dramatic la noi“ („Luceafărul“).

Dar ceea ce comitetul îndreaptă de-o parte, strică tot el de cealaltă. Nu are parale decât pentru doi bursieri; are însă 6000 coroane pentru clădirea unei scene în casa națională din Sibiiu! Aceasta însemnează oare urmărirea unui scop cu îndărătnicie, când, voind să crești actori din cari să organizezi o trupă, îți plasezi paralele într'o simplă scenă? Dar cu cele 6000 de cor. s'ar fi putut crește două actrițe ori alți doi actori!!

Comitetului însă par'că îi părû rău și de a doua bursă votată d-lui T. Morariu, căci abia așteptă, ca acesta să renunțe la ea (Sept. 1906), pentruca să o schimbe într'un ajutor votat d-lui Nicolae Băilă, iarăș „fără a lua vreun obligament în ce privește viitorul d-lui Băilă“, deci, adăugăm noi, fără a lua

vreun obligament în ce privește trupa, ce trebuia înființată. Căci comitetul are acum iarăș numai *un* bursier, pe d-l A. P. Bănuț, cu care încă de-atunci aveă poate de gând să re-pe-teze experimentul întreprins cu d-l Z. Bârsan.

Dar în zig-zagul, pe care apucase acum comitetul, votarea unei burse d-lui I. Crișan, pentru muzică, însemnează o deraiare. Căci refuzând bursa d-lui Băilă, care o cereă pentru conservatorul de declamație, și dând-o d-lui Crișan, care o ceruse pentru conservatorul de muzică, comitetul produce dovada cea mai clară, că și-a schimbat ținta. Aceasta eră doar: organizarea unei trupe dramatice! Intenționă comitetul acum organizarea unei trupe de operă sau de operetă? Ori urmărind două ținte — adecă: două trupe sau o trupă cu două feluri de actori — nu vedeă, că își îngreunează și mai mult

deslegarea problemei și întârzie și mai mult ajungerea măcar a uneia din cele două ținte? Și dacă nu avū burse destule pentru o categorie de elevi, aveă acum destule pentru două categorii? Atunci de ce nu a prezentat planul cel nou, de-a formă o trupă de operă, unei adunări generale?

Se pare că nimeni nu analizase astfel situația; căci și vicepreședintele societății, d-l V. Onițiu, se aluncă odată și expune într'un discurs ocazional generalității ca aceasta: „Societatea noastră și-a ales problema culturii estetice“, în loc să fi scuturat puternic din hamuri cu energia de care a dat adeseori dovadă și să fi îndreptat societatea spre ținta odată fixată, care singură puteă fi ajunsă în timp scurt: cu sprijinul societății și spre folosul ei.

(Va urmă.)

Dr. Al. Bogdan.

Dări de seamă.

A. Sa Regală Principesa Maria, *Crinul vieții*, poveste. Versiune românească de Elena Peticari-Davila. Atelierele grafice Socec et Cie. București, 1913. Prețul: 2 lei.

Povestea „Crinul vieții“ e tot așa de frumoasă ca și autoarea ei; înțelesul ei tot așa de adânc ca și sufletul artistei ce-a conceput-o. Subiectul e simplu: două gemene fete de împărat se îndrăgostesc de un Făt-Frumos, fiu de împărat. Dar numai una dintre surori e aleasa inimei lui. Cealaltă trebuie să se jertfească pentru a le da întreaga fericire. Povestirea e țesută pe un fond idealist, alcătuint o apoteoză a altruismului. A. Sa Principesa Maria, în toate privințele, e o vrednică urmașă a sărbătoritei Carmen Sylva. Povestirea curge vioale, limpede, interesantă și plină de poezie. Autoarea are toate calitățile unei povestitoare: fantazie, intuiție și invenție. Traducătoarea și-a dat toată silința să o încetățenească și în literatura noastră. A făcut o faptă bună, care se poate răsplăti cetind cartea. Ceice se vor grăbi cu răsplata, nu se vor căi.

T.

Dr. Iacob Radu, *Biserica Sf. Untri din Tâmpăhaza-Uifalău*. Satele și Poporul. Monografie istorică.

Uifalăul e locul de naștere al P. S. bogatului episcop din Oradea-mare. Feciorul de țăran, după ce și-a clădit un grandios palat în Orade, și-a adus aminte cu pietate de modestul sat de pe Murăș, de unde și-a luat sborul spre cucerirea vieții, și l-a dăruit cu o biserică nouă, care s'a sfințit în 1910. Clădirea acestei biserici a

indemnat pe fratele P. S. S. episcopului, pe părintele canonic Dr. Iacob Radu să scrie această carte luxoasă.

Părintele canonic, un sărguincios cercetător al trecutului, ne dă în această carte și câteva date despre istoria și etnografia celor două comune, cari nu pot fi decât binevenite. Mai pe larg se vorbește, însă, despre trecutul bisericii și școalei din Tâmpăhaza și Uifalău.

Arhitectura bisericii e cea „obicinuită la meșterii din Ardeal“ și „nu prezintă vreun interes din punct de vedere arhitectonic“ — ne spune singur autorul. Păcat! Se puteă face ușor o arhitectură românească după bisericile vechi, care s'ar fi potrivit cu pictura bizantină din lăuntru făcută de pictorul Smighelschi. Cartea cuprinde și păreriile pictorului nostru despre pictura bizantină, pe cari, împreună cu câteva ilustrații, le-am reprodus într'un număr trecut.

Cartea e bogat ilustrată și frumos tipărită, așa că atât forma externă cât și cuprinsul face din ea o publicație prețioasă, vrednică de cunoscut.

T.

P. Dulfu: *Gruia lui Novac*. De sigur cea mai nouă „epopee“ a d-lui P. Dulfu „Gruia lui Novac“ e inferioară cunoscutelor sale scrieri populare „Legenda țiganilor“ și mai ales „Isprăvilor lui Păcală“, așa cum apăruseră „Isprăvile“ în întâia ediție. Pentru literatura noastră poezia lui Iosif „Gruia“ înseamnă mai mult decât întreg acest volum de 260 pag., în cari nu putem întâlni decât o searbădă proză rimată. D-l Dulfu, în „Gruia lui Novac“ vrea să imiteze versul popular, dar

nu se apropie de el decât în foarte puține strofe; vioiciunea povestirii, plasticitatea descrierii, strălucirea metaforelor din baladele populare, nu le vom întâlni nicăieri în cele douăzeci și patru de cânturi ale epopeii, lungite, cele mai multe, fără nici o lipsă.

Astfel „Gruia lui Novac” poate să se cetească cu un oarecare interes numai de păturile populare, deși chiar pentru acestea e de preferit o colecție a baladelor despre Gruia și alți haiduci, față de o prelucrare ca cea de față.

Dar, scrisă pentru păturile populare, nu pricepem pentru ce nu i s'a făcut și un preț... popular, pentru că 250 cor. nu prea dă poporul pentru o carte. Ilustrațiile lui A. Murnu decorează plăcut întregul volum.

A.

Gheorghe Cair: *Farmec*. D-l Cair se va fi simțit „fermecat” scriind acele „poezii”, „poeme în proză”, „sanguine”, „schite”, „fabule” și „epigrame” pe care le tipărește, cu un prisos de lux, în volumul „*Farmec*”, dar cetitorul din nenorocire, nu va putea simți acel deliciu rar. El va rămâne cu senzația că autorul a fost fermecat de sine însuș fără nici un motiv, decât, poate de decadențele și uratele sale simțimente. D-să, de altfel, cu modestia ce-i caracterizează pe ceice întrețin curentul decadent nu în literatura română ci în revistele simboliste, bănuiești numai că e artist. „Poate că în mine doarme de mult artistul, fără să fi bănuieș până acum, căci în viața mea n'am prețuit nici sufletul, nici firea, nici înclinările femeii. Am fost totdeauna gata să jertfesc orice pentru corpul iubitei”.

A jertfit, într'adevăr 190 fețe și frumoasele ilustrații ale d-lui Murnu numai ca să-și satisfacă dorința de-a fi mereu lângă obiectul înclinărilor sale, pe care nu putem să arătăm cu probe cum îl cântă, fiind pagini așa de obscene pe cari nici cei mai cutezători simbolști români nu le-ar fi adunat în volum.

Nu, d-le Cair, nu mai sta la indoială, te asigurăm noi că ești un artist, numai arta d-tale n'are a face nimic cu literatura... Sunt multe meserii în lumea asta în cari poate ajunge cineva artist.

A.

I. Agârbiceanu, „*Arhanghelii*”, roman. Editura „Luceafărul”. Sibiu, 1914.

Oricât de mare povestitor e părintele Agârbiceanu îți trebuie mult curaj ca să începi citirea acestui roman. E lung de 125 pag. în formatul acestei reviste! Cine

îndrăznește, însă, să-l cetească dela început până la sfârșit, cum am făcut noi, nu pierde vremea înzadar. Părintele Agârbiceanu e totdeauna interesant. Puternicul lui talent și uimitoarea intuiție îl ajută să pătrundă în adâncurile fenomenelor sociale și în cele mai tănuite colțuri ale sufletului omenesc, pe cari le știe evocă și zugrăvi.

În primul său roman, „*Povestea unei vieții*”, ne-publicat în volum, a încercat să facă o psihologie socială, să scrie un capitol din moravurile vieții noastre ardelenesti. Și mai presus de acestea a voit să arete cum omul e robul pasiunilor.

În al doilea roman se ilustrează viața idealistă superioară (Vasile Murășanu) alături de viața materialistă, brutală (Iosif Rodean). Cea dintâi triumfă și tocmai de aceea întreaga țesătură a romanului ni se pare tezigă.

Scriitorul Agârbiceanu e și preot și încă un preot cum nu ni s'a dat prilej să cunoaștem un al doilea. E un slujitor al altarului nu din profesie, ci din cea mai adâncă convingere. Întreaga lui ființă, mentalitate și simțire e a unui filozof preot, care tuturor învățăturilor creștinești le dă interpretarea adevărată veșnică și a credințelor inerente sufletului omenesc. La dânsul și arta se răsfrânge prin această prismă a credinței. În fruntea romanului „*Arhanghelii*” a pus cuvintele evanghelistului Mateiu: „Unde este coama ta, acolo este și inima ta”, indicând prin această înțelepciune a scripturii ideea fundamentală a romanului. Să nu-și închipue însă cetitorii că părintele Agârbiceanu a ales forma de roman pentru o predică din postul mare. O, nu! El zugrăvește amănunțit un colț de pământ al Ardealului, viața băieșilor din Munții Apuseni, cari scurmă pământul pentru a culege aurul ce-i ridică și coboară, ca pe niște robi ai comorilor.

În povestire se amestecă o mulțime de episoade, cari sunt poate dintre cele mai reușite. Descrierea unei petreceri din Văleni sau cutare tip sunt briliantele romanului.

Într'o dare de seamă scurtă nu putem stăruie nici asupra calităților nici asupra defectelor acestei povestiri. Părintele Agârbiceanu dovedește, însă, însușiri de romancier. Dacă va reuși să fie mai concentrat și mai îngrijit ca formă suntem siguri că va izbui să creeze romanul ardelenesc, care lipsește până acum din literatura noastră.

T.

Cronici.

Actualități.

Rechemarea contelui Czernin?

O gazetă străină ne aducea deunăzi știrea, că ministrul Austro-Ungariei la București, contele Czernin, va fi rechemat și că probabil va fi numit în postul atât de important de ambasador pe lângă curtea din Berlin. Pentru noi știrea aceasta se descompune din capul locului în două părți, una posibilă și explicabilă, alta puțin logică și puțin probabilă.

Pentru că eră prea posibil și probabil ca, nereușind să-și atingă scopul ce s'a urmărit prin numirea sa — readucerea României la vechile raporturi de intimitate cordială față cu monarhia — contele Czernin să plece dela postul său din București, fie silit, fie de bună voie. Dar cu atât mai puțin ne părea probabil ca — drept recompensă pentru un nesucces — un diplomat să fie înaintat dela un post mai mic la altul mai mare și mai important.

În politică, mai mult decât oriunde, succesul consfințește și nesuccesul descalică persoanele. Nu ne puteam închipui ca de data asta regula să fie răsturnată și ca un eșec evident și netăgăduit de nimeni să fie interpretat ca un merit și ca un titlu de înaintare.

Oricare ar fi însă adevărul, fie că contele Czernin va ocupa postul d-lui Szögyényi-Marich la Berlin, fie că nu, trebuie să spunem că ne bucurăm de plecarea sa din București. Pentru că, să vorbim drept, numirea lui în acel loc nu a fost decât o abilitate diplomatică, puțin demnă de oameni cinstiți. Scopul ce s'a urmărit prin ea a fost de a se duce în rătăcire o lume întreagă. Diplomația noastră a vrut să producă pretutindeni, dar mai ales la București, impresia că prin numirea unui om politic antimaghiar și românofil s'a schimbat însuș cursul politicii interne față cu Români. Contele Berchthold a voit să ne facă pe noi și pe cei din București să credem că, de acum înainte, orice asuprire și nedreptate față cu Românii din Ungaria a încetat și că orientarea politicii austro-ungare se îndrumază tot mai mult pe calea marilor reforme interne, spre jinta Gross-Österreich-ului federalist, propoveduită în scrierile noului ambasador austro-ungar din București.

Se înțelege că eră o încercare de a ne zăpăci și de a arunca praf în ochii lumii românești. Pentru a câștiga în mod traicnic prietenia neamului nostru, trebuie să se înceapă cu reformele de politică internă, nu externă. Nu persoana ambasadorului din București, ci persoanele și întreg sistemul politic din Budapesta trebuiesc primenite. Fără de această schimbare internă, numirea contelui Czernin, sau a oricărui diplomat filoromân, la București nu eră numai zadarnică, dar și o trăsură de șah vicleană și primejdioasă. Ea indică o nouă direcție politică, fără să o și urmeze; ea simula o nouă bunăvoință sub care se ascundeă tot vechea vrășmașie; ea profesă o minciună, care ușor

ar fi putut să ducă în rătăcire lumea românească oficială și neoficială.

La început trebuie să constatăm cu durere și rușine această apucătură de o vulgară viclenie a diplomației, mai mult ungherești decât austriace, a reușit. Sfânta naivitate românească ca de atâtea alte ori, a ascultat și de astădată de glasul Pestei, îmbrăcată în pielea de măgar a Vienei. Numirea contelui Czernin a făcut la noi și în București o „impresie excelentă”. Noul ambasador a avut o „presă bună” cum se zice. Ziarele din Ardeal și din București l-au salutat cu căldură și cu efuziune. S'a jubilat ca la venirea unui Mesia. Anume oameni la noi credeau, că acumă totul e câștigat și că toate suferințele noastre vor înceta. Optimiștii noștri vedeau în gândul lor statul național maghiar de azi prăbușindu-se în praf și ruină. D-l Iorga singur, mi se pare, a ridicat un glas de neîncredere și prudență față de încercarea Austriei de a păcăli România. Dar el, ca și alți oameni dela noi de aceeaș părere, nu au fost ascultați.

Din fericire, politica ungherească ne-a venit în ajutor spre a deschide ochii și celui mai optimist dintre noi. Mai întâi contele Tisza a dat declarațiuni „liniștitoare” în delegațiunea ungherească, spunând, că noul ambasador la București nu va putea să facă decât politica stăpânilor săi. Lucru foarte firesc pe care însă, la început, nimeni dintre optimiștii noștri nu voise să-l înțeleagă. Dar și mai mult decât asta a contribuit la trezirea și desmetecirea spiritelor acțiunea de „împăcare” a contelui Tisza. Ea ne-a arătat tuturora, că cercurile conducătoare nu vor să aducă nici o îmbunătățire simțitoare sorții noastre. „Concesiunile” făgăduite de contele Tisza au avut darul să deschidă oricui ochii, că egoismul feroce al șovinismului ungheresc nu vrea să cedeze nimic din bogatele privilegii naționale ce deține de o jumătate de secol în dauna nemaghiarilor. Politica de maghiarizare se va urmări înainte fără nici o schimbare, călcând în picioare vegetația tânără și plâpândă a culturii, a vieții naționale românești.

Acum abiă, lumea dela noi a început a se îndreptă, că pretinsa „nouă” direcție filoromânească a fost o minciună îndrăzneată și perfidă. Cercurile conducătoare au urmărit, nu o schimbare în bine a sorții noastre, ci o simplă păcăleală a României. Numirea contelui Czernin, a marelui „mâncător de Unguri”, închinat în slujba Ungurilor Berchthold și Tisza, apoi „acțiunea de împăcare”, au fost simple manopere diplomatice.

După hotărârea, naturală și necesară, a comitetului național de a respinge propunerile contelui Tisza, opinia publică din Regat s'a rostit. Încet și treptat, diplomația noastră îngrămădise, prin perfidiile ei, sentimentul decepției și al revoltei adânci în spirite.

În acțiunea de protestare a „Ligi culturale” ele s'au descărcat ca o furtună, care curăță atmosfera. Acum situația e clară. Alianța României e pierdută definitiv pentru monarhie. Ce-i drept, ea există încă în acte și în notele diplomatice, dar păstrează o valoare pur

platonice. Ea e ca o teorie frumoasă ce nu se poate aplica. Atunci când, într'un moment dat, cineva ar încerca să o traducă în faptă, țara întreagă s'ar ridică împotriva lui ca un singur om și l-ar împiedeca să treacă dela intenția la realizare. Ar fi o furtună, care ar putea să cлатine temelile celor mai puternice instituții ale statului și conducătorii lui sunt mult mai înțelepți decât să riște asemenea primejdii. Pentru Austro-Ungaria însă pierderea alianței românești e pierdere sigură externă, e sdrucinarea întregului ei sistem de apărare politică și strategică. Cerul monarhiei se întunecă definitiv. Dela granița Galiei până la Adriatică și poate până la Bozen și Meran se întinde fără întrerupere brăul de dușmăni ca un cerc de fier a cărui strânsoare poate să o sdrubească. Iată semnificația acțiunii „Ligii culturale“.

Și iată și rezultatele politice austro-ungare, reprezentată la București de un om de a cărui venire se legaseră atâtea iluzii și nădejdii. În intervalul scurt de șase luni ele au fost sfărmate și risipite. Cu toată prezența contelui Czernin se poate constata că, la București, Austro-Ungaria a pierdut o nouă bătălie diplomatică, poate ultima și hotărâtoare. Încercarea de a păcăli România și de a o „prinde“ a dat un eșec complet și lamentabil. Din seria mănoasă de articole a lui „Presse“ spumegă furia oarbă și nepunctuoasă a diplomației noastre, care-și vedeă planul atât de subțire sfărâmat și făcut praf. Nimic mai primejdios în politică, și mai ales în politica externă, decât a trezi nădejdii ce nu se înfăptuiesc.

Plecarea contelui Czernin din București e deci explicabilă și necesară. Ea e chemată să puie capăt unui echivoc, unei minciuni. E mărturisirea pe față a unui eșec diplomatic. Se recunoaște, că misiunea marelui „filoromân“ a eșuat și că România nu se poate câștiga nici cu vorbe frumoase, nici cu gesturi prietenești și măgulitoare, ci numai și numai cu un singur lucru: cu fapte, cu concesii politice reale acordate Românilor din Ungaria.

Nesuccesul contelui Czernin nu se datorește lipsei sale de calități personale de abilitate diplomatică. El e fructul amar al unei politici îndelungate, pregătit prin 40—50 de ani de greșeli continue, încheiate în sistem. E un trecut întreg care se răsună și care nu poate fi ispășit prin o numire de ambasador la București.

Nu putem să tăgăduim însă nici contelui Czernin o parte de vină a eșecului său. Prin broșuri și articole, el a dovedit, că cunoaște păcatele și cusururile actualei alcătuirii de lucruri din monarhie, a pus degetul pe rană și a indicat și remediu, singurul leac cu putință. Atunci, propovăduitorul unei schimbări în bine, al unei epoci de reforme, pentru ce se angajează totuși în serviciul unui sistem vechiu și vicios? Și întors acasă, va avea oare curajul, măcar acum, să-și mărturisească greșeala, și mai bogat cu o experiență, va publica oare o nouă broșură arătând adevăratele cauze ale nesuccesului său și al monarhiei?

Gh. Pădure,

Scrisori din Anglia.

Carmen Sylva și The Royal Society of literature.
— Din presa engleză. — Sărbătorirea lui Shakespear.

„The Royal Society of literature“ din Londra a sărbătorit — la 25 Martie — primirea Carmen Sylvei ca membră a ei. Societatea aceasta academică, pusă sub președinția regelui Angliei, se bucură de o mare autoritate, fără să fi dând măcar „șezători“ literare — ca S. S. Reul bucureștean — unde publicul admiră pe cutare poet sentimental pentru arta de a scoate oftări conakiene, când își dă ochii peste cap. Englezii, nație conservativă sunt inapoiți față de cele mai noi mijloace de reclamă literară.

Operele literare ale Carmen Sylvei sunt cunoscute în Anglia poate mai bine decât în România. La noi, afară de câteva traduceri ale d-lui Coșbuc și cele ale blândului Iosif pe care l-am găsit, într'o zi de Crăciun, sgribulit de frig și flămând în colțul obscur al unei cafenele, trudindu-se să toarne în versuri românești o poezie regală, scrisă proaspăt la mașina Yost și trimisă... ca dar, nu sunt altele mai de valoare. Poeziile au avut parte și de o traducere a lui Ilie (Ah!) Ighel Deleanu, care nu știu cum va fi cunoscând jargonul german, că pe cel român se vede bine că îl scrie chiar în versuri. Nici „Poveștile Peleșului“ n'au avut parte de o adevărată haină românească, ci de una din acelea pe care le îmbracă doamnele dela curte, la zile mari. Rămâne dar ca, de-acum încolo să încercăm a cunoaște și prețui, după cuviință opera literară a reginei noastre.

„The Royal Society of literature“ a însărcinat pe d-l Maurice A. Gerothwohl să țină o cuvântare despre opera Carmen Sylvei, cuvântare care s'a publicat apoi în „Fornightly review“ de pe April, după ce fusese citită în ședința dela 25 Martie. D-nul Mișu, ministrul României la Londra, cea mai fericită excepție în diplomația română, care înainte de formalitățile seci, se interesează de tot ce poate folosi — din vieța și civilizația engleză — țării sale, a răspuns la cuvântarea d-lui Gerothwohl.

De obicei când se vorbește despre poetă, care e și regină e greu să se păstreze cumpătul în epitete strajnice și nu odată am auzit și am citit laude într'un limbaj desfrânat care, în primul rând, cred că nemulțumesc pe Poeta-Regină.

De n'ar fi mirajul unei decorații și alte fleacuri de acestea!...

D-l Gerothwohl, deși neo-englez, a fost ceva mai „englez“ în laude; s'a răsunat însă îndeajuns într'alt chip, căci a dat o cuvântare într'un stil „prețios“, menită par'că să arete mai mult ce poate d-sa decât ce însemnătate are opera Carmen Sylvei.

„Poveștile Carmen Sylvei pot fi așezate alături de ale fraților Grimm, Perrault, Andersen“ spune d-l Gerothwohl. Crede că mare parte din operele Reginei sunt opere de imaginație.

„E înclinată ca mulți scriitori mari — femei mai

ales, ca George Sand — să lase prea multă libertate emoțiilor și ideilor*.

„Nu-și îmbină totdeauna cu destulă băgare de seamă, țesătura sentițnelor și nu restrânge conturul perioadelor. Câteodată scrie — nu vreau să zic-cu neglijență (loosely) — dar prea liber, într'o pornire prea uniformă...”

Citează „Iehovah” — tradus în franțuzește de Elena Văcărescu — și crede că aceasta e cea mai însemnată operă epică a Carmen Sylvei. Spune, că această operă se înalță prin poezia eroică și spirituală, prin Gemnitatea cugetării.

„Iehovah reprezintă, fără îndoială, cea mai puternică năzuință a Carmen Sylvei către un loc foarte înalt, atât în literatura contemporană a Europei, cât și în anatele poeziei germane.”

Cuvântarea se termină cu un fel de elegie scrise de Regină în englezește și în versuri albe, cu prilejul morții Reginei Victoria a Angliei.

Presă engleză a semnalat — și cu aprecieri drastice — nervositatea presei austro-ungare față de România, în urma intrării Ligei culturale și a călătoriei principilor români la Petersburg. Incontestabil că presa britanică își schimbă puțin atitudinea față de noi, fie din motive diplomatice, de care n'avem să ne preocupăm aici, fie din pricină că România a dovedit că e un factor de ordine și de civilizație în Orient, iar nu o țară, care vrea să răpească teritorii dela cei slabi, cum se credeă acum câteva luni.

Semnalarea un articol publicat în „Morning Post” din 7 April.

Vorbind despre situația din Albania, autorul articolului în chestiune accentuează tendința naționalităților din Europa sud-estică de a-și afirma drepturile lor și de a căuta să se constituie în state naționale. „Naționalismul a schimbat Italia dintr'o puzderie de guvernăminte despotice în regatul de azi, care are tendinți de expansiune. Naționalismul a dat puțința Prusiei să unifice Germania și să o pună sub conducerea ei militară; Germania unită stăruie să impună „o politică universală”. Naționalismul a alungat Împărăția turcească din Principatele dunărene și din Balcani și a creat regatul României, Serbia și Grecia. Naționalismul face ca conducerea monarhiei austro-ungare să fie tot așa de grea ca și în zilele Mariei Teresia sau Iosif II. Acum o săptămână, sau două, s'a ținut un meeting în București — nu cu asentimentul guvernului român — în care s'a discutat fără nici o rezervă, chipul în care sunt tratați Românii din Transilvania și Ungaria de către Unguri. Nici nu supără mai mult pe Maghiari decât exprimarea, fără înconjur, a oricărui fel de naționalism, afară de naționalismul lor. Ei vor o Ungarie numai pentru Maghiari și toți locuitorii Ungariei să devină Maghiari. Dar jumătate din locuitorii Ungariei nu sunt Maghiari și nici nu doresc să fie. Ei sunt Români, Slovaci și Sârbi. Câtă vreme nu există o Românie și o Serbie (desigur, în înțelesul că nu există o Românie tare) ei erau nevoiți să se împace cu maghiarizarea. Acum

însă ei sunt conștienți de înrudirea cu națiunile nemaghiare și nu pot fi împiedecați de a resimți dominația unei rase, care le neagă, nu numai drepturile, dar și libertatea de a-și vorbi propria lor limbă și de a avea cuvânt în trebile unei țeri, în care cred că au drepturi cetățenești, tot ca și vecinii lor Maghiari.”

Articolul accentuează grija celor dela Viena de a stabili un echilibru măcar în tensiunile dintre neamurile Monarhiei. Se pare însă că diplomația austriacă rămâne uimită în fața mișcării neamurilor și e gata să repete vorbele lui Metternich: „A înnebunit lumea și pace”. Căci nu mai merg combinațiile dela birouri.

Autorul articolului încheie astfel: „Se pare că Monarhia austro-ungară se găsește într'o situație tot așa de precară ca la 1848. Și aceasta din pricina greșelilor și nesiguranței politice sale externe”.

Un membru al Parlamentului englez a publicat în „Times” o telegramă în care se dădeau relații asupra masacrului dela Coriza. Acest deputat a fost aproape de localitatea în chestiune când s'au comis omorurile și afirmă că bandele au fost conduse de ofițeri acțivi în armata grecească, de oameni politici și de alte persoane în legături cu guvernul grec. O altă telegramă sosită mai în urmă dela un misionar spuneă același lucru. Așadar, Grecii sunt amoreați lulea de noi.

S'a sărbătorit la 23 Aprilie — ziua în care s'a născut și a murit Shakespeare — la Stratford on Avon 350 de ani dela nașterea marelui dramaturg.

Shakespeare e socotit ca cel mai mare poet al lumii. Tolstol — și alții tot așa de mari — au făcut însă opinie separată în această privință. Ba eră să uit că mai sunt „baconienii” cari cred că toate operele cari trec drept ale lui Shakespeare au fost scrise de Bacon. O coincidență ciudată însă, a făcut ca cel mai de seamă dușman al lui Shakespeare, Sir Lawrence, să moară cu trei zile mai înainte de sărbătorirea celor 350 de ani dela nașterea poetului dela Stratford on Avon, ca și când n'ar fi dorit să mai vadă preamărirea memoriei aceluia pe care îl credeă servitorul lui Bacon. Acest Lawrence a scris o carte mare, în care aduce multe argumente destul de serioase în favoarea lui Bacon, dar și multe ridicole, mai ales când vede în întrebuintarea cuvântului „bacon” (slănină) în vr'una din piesele lui Shakespeare, semnătura lui Bacon. E adevărat că portretul lui Shakespeare samănă mai mult a mască și că are o ureche pe dos, iar partea stângă a îmbrăcăminte e întoarsă cu partea din spate în piept. Dar asta poate fi vina desenătorului. Sir Lawrence însă eră un om ciudat și, între altele, purtă o pălărie de patruzeci de ani!

Oicum, Shakespeare, după credința generală și după aceea a Carmen Sylvei, care a trimis un autograf la Stratford: „Oh! happy England, that gave birth to world's greatest poet” (O, fericită Anglia care a dat naștere celui mai mare poet al lumii) trebuie să rămână pe tronul de rege al dramaturgilor.

Dacă însă Shakespeare s'ar scula din morfi, cu siguranță că și-ar lua statuia din Leicester-square (Londra) la spinare (plagiez versul d-lui M. Dragomirescu în care spune „că mort să fii și-ți iei mormântul la spinare” Conv. Literare) și un bilet de clasa III și s'ar mută la Berlin. Cel puțin, în Anglia, ar înțelege el că nu e cel mai mare poet decât la zile mari. Teatrele din Londra nu sunt nici măcar ca vechiul lui „Globe”, cu toată mașinaria și scenele rotative, cu toată lumina electrică, tablourile și costumele. Spiritul burlescului domnește în ele și tot farsele stupide atrag mulțimea, fără deosebire de clasă și de cultură. Nu există un teatru pe care să fie scris numele lui Shakespeare, iar Englezii cari îi studiază operele se duc la Berlin pentru a le vedea interpretate.

Carlyle n'a știut el de multe lucruri lumești, dar unde a dovedit cea mai mare necunoaștere a oamenilor a fost când a spus, că dacă Englezii ar fi întrebați: „ce voiți să dați, Indiile sau pe Shakespeare? Ei ar răspunde: Dăm Indiile”. Ce eroare! Dacă nenorocul ar fi adus pe Carlyle în fruntea trebilor statului și dacă ar fi fost pus în această alternativă, apoi el, cel dintâi, și-ar fi nesocotit bombastica afirmație. Poți să trăiești în Londra ani de zile și n'ai să ai prilejul să vezi câteva piese de-ale lui Shakespeare la vr'un teatru mai de seamă. Iacă, anul acesta abia s'a jucat una singură, „Visul unei nopți de vară”, la un teatru de mâna a treia. Englezii, deia lordul bălțat și până la locuitorul parcurilor e capabil să stea ceasuri întregi ca să vadă pe „Vasilache” jucat în inima Londrei, să rădă ca un ieșit din minți când „Vasilache” își bate nevasta și apoi amândouă păpușile se duc la judecată. Și tot astfel înțelege el și teatrul. Trebuie, înainte de toate, să-l faci să rădă, să rădă cu lacrimi. Și nu râde el de vorbele de spirit, ci de situațiile cele mai caraghioase, căci numai acestea îl pot face să rădă.

De bună seamă, că de s'ar jucă la toate teatrele din Londra numai piesele lui Shakespeare, Englezii tot nu s'ar duce să le vadă, să-și mai bată capul după ce toată ziua au fost năuciți de socotelile afacerilor. (S'au făcut încercări, dar au fost urmate de faliment). N'o să-și schimbe ei firea de dragul lui Shakespeare care a scris piese ce nu intră în gustul lor. Când vor avea vreme și vor fi dispuși, se execută să aziste și la reprezentații Shakespeareane; să nu le împui însă să nu doarmă. Mai degrabă admit că Shakespeare e cel mai mare poet al lumii, fiindcă e Englez, admit un prânz fără „puđing”, o petrecere fără whisky, dar să nu le ceri să nu doarmă într'un teatru unde n'au de ce râde.

Altul e cultul în Germania pentru operele lui Shakespeare. Și nu știu de ce nu se ridică cineva să propună Reichstagului că „deoarece Englezul Shakespeare trăește de un timp foarte îndelungat pe scenele germane, e o datorie să se voteze admiterea lui ca cetățean german”. În nici o țară din lume nu există un cult mai deosebit pentru Shakespeare, ca în Germania.

Dar, scriind aceste rânduri, mi se pare că am căzut în acelaș păcat, ca și cronicarul parisian al „Vieții Românești”, care dădea sfaturi Comediei Franceze, ba îi sugera chiar angajări de artiști... fiindcă, de, opinia publică din România are să se preocupe de astfel de lucruri. Am scris totuș aceste însemnări, ca să se vadă — spre desolarea celor ce au specialitatea de revoltați împotriva întregului fel de viață românească, celor cari leșină în fața civilizației apusene — că sunt împrejurări când nu suntem noi, Românii, cel mai neînțelegător și mai nerecunoscător neam, față de oamenii mari ai noștri.

D. N. Ciotori.

Scrisori din Franța.

Maurice Donnay despre Musset.

Pe poeți, întocmai ca orice în lume, nu-i gustăm întotdeauna la fel. Admirația și mai ales dragostea noastră față de ei, atarnă de vârstă, de temperament, de dispoziție sufletească, de capriciile temperaturii. Dintre artiștii mari, unii ne cuceresc statornic, alții prin sacade; unora le acordăm o preferință durabilă, ceilalți ne seduc numai din vreme în vreme. Gusturile noastre evoluiază.

Sunt epoci în viața unui om când sufletul lui tânăr și nou are nevoie de lirism. Atunci el caută printre poeți pe aceia cari îi vorbesc cu patimă de iubire. Mai târziu când îl va preocupă orânduiala societății, se va adresa poezilor sociali. Cu timpul sufletul și mințea lui se vor rafina, și atunci va avea nevoie de acei artiști subtili și delicati a căror notă caracteristică este evocațiunea. Și când ne dedăm speculațiilor pur abstracte, ne înturnăm către poezii-filozofi.

În orice timp însă și oricare ar fi starea noastră sufletească, poezii vor fi aceia cari ne vor conduce în viața noastră intimă. Vorbesc firește numai de acele spirite cultivate cărora gândirea le este necesară și pentru cari arta este expresia cea mai curată a existenței. Anatole France scrie, nu-mi mai aduc aminte unde, că un vers frumos a făcut mai mult bine omnirii decât toate invențiile tehnice. Marele scriitor s'a gândit desigur la aplicarea acestor invenții în domeniul războiului. Descoperirile științifice l-au condus întotdeauna pe om la distrugere; arta întotdeauna l-a îmbălbănit, l-a inobilat, chiar dacă ea nu l-a învățat nici cum să trăiască nici cum să moară în lumea noastră sublinară!

În evoluțiile noastre morale recurgem fără încetare la poeți, la artiști. Când îi îndrăgim mai tare pe unii, ne instrăinăm de aceia pe cari i-am preferat înainte vreme. Oricare dintre noi a încercat în viața lui aceste apropieri și instrăinări. Cei mai mulți dintre noi au început cu unii și au stărșit cu alții. Poezii pe cari i-am adorat în adolescență, ne-au lăsat reci la tinerețe, după cum de poezii vârstei noastre tinere ne îndepărtăm la maturitate. Sunt însă epoci, ceasuri, clipe

când preferințele noastre trecute se readeșteaptă brusc în sufletul nostru, și ard și ne încălzesc cu aceeași intensitate ca odinioară.

Faptul acesta l-am încercat, și de sigur că nu am fost singurul, cu prilejul conferințelor lui Maurice Donnay asupra lui Alfred de Musset. Întotdeauna l-am admirat pe poetul Nopșilor; dar, Doamne! cât îl adoram între șaptesprezece și douăzeci de ani! Versurile lui îmi cântau veșnic în inimă și pe buze; ele erau pentru mine adevărul absolut în materia poetică. De atunci nu am încetat să-l admir, dar preferințele mele au trecut la alții: la Baudelaire, la Verlaine...

Conferințele lui Maurice Donnay au readeșteptat în mine, vechia mea adorație. Ele m'au făcut să mă aplec din nou asupra versurilor lui Musset și să le găsec, după cum sunt în realitate, nemuritoare. Din nou au pătruns în mine strigătele, suspinele, hohotele de plâns precum și duhul vioiu și delicios al marelui poet. Musset este într'adevăr, după cum s'a zis, poetul tinereții. Am găsit însă că geniul său are puterea să readeștepte tinerețea în sufletele cele mai sceptice, în inimile cele mai blazate.

Academicianul francez, care acum puțini ani ne vorbește despre Molière cu o pătrundere admirabilă, nu a adus de fapt nici o contribuție nouă la numeroasele biografii și studii asupra lui Alfred de Musset. Dar el ne-a vorbit de dânsul cu atâta emoțiune! El ne-a arătat cu atâta duioșie, simplitate și adevăr vieța scurtă dar teribil de sbuciumată a marelui poet. Și cine vorbește despre Musset trebuie neapărat să vorbească și despre George Sand, nemuritoarea lui amanță, Maurice Donnay ne-a schițat și el romanul „amanților din Veneția”. Pasagiul acesta din conferințele lui Donnay mi-a părut cel mai strălucit. Voiți să cunoașteți un fragment dintr'ânsul!

„Pe George Sand, Musset a întâlnit-o pentru întâia oară în Iunie, 1833, la unul din acele dineuri pe cari François Buloz, directorul lui *Revue des Deux Mondes*” le oferă în fiecare lună colaboratorilor sei.

La dineul acesta se aflau Sainte-Beuve, Gustave Planche și alții. Alfred de Musset și George Sand fură așezați la masă unul lângă celalalt. El, blond, elegant, dandy, încântător, cu părul lung și mătăsoș, cu favoriții născânzi, cum ni-l înfățișează medalionul lui David d'Angers; ea, drăguță, cu o frunte limpede și curată, cu părul negru și buclat, cu niște ochi magnifici, niște ochi cari nu se pot uita, niște ochi cari sunt oglindileumbre ale unui suflet pasionat; un trup svelt, un aer hotărât, o pieleță brună, fină și transparentă sub care pare a curge un foc ascuns, și, în partea inferioară a figurei, un ușor prognatism, semnul unei sensualități mai mult cantitativă decât calitativă...”

Astfel s'au întâlnit Musset și George Sand. Ei se apreciază și se plac. Apoi se iubesc. Pe la sfârșitul lui August 1833 ei sunt amanți.

Ca amanți, iată cum îi descrie Maurice Donnay:

„Ei sunt complementari, ceea ce este esecelent în amor, dar ei sunt complementari numai fizicește, ea așa de brună, el așa de blond; dar moralicește, fi-

zilogicește ei sunt atât de îndepărtați unul de altul! El are o sensibilitate și niște nervi de femeie, ea este virilă. El e dandy (cu rezervele pe cari le-am făcut), ea e buzengotă. El e aristocrat, ea este saint-simoniană. El e copilăros, ea e mamă și maternă, mai în vârstă decât el; are douăzeci și opt de ani și se crede bătrână! Ea e muncitoare, neobosită, și, după cum un fumător aprinde o țigară nouă dela aceea pe care a fumato, ea pare a aprinde un roman nou cu acela pe care tocmai îl isprăvește; el, nu lucrează decât prin sacade. Ea este curioasă de senzațiuni pentru plăcerea, pentru sănătatea, pentru lucrul ei; el, de asemenea caută senzațiile cari îi vor servi desigur în compozițiile lui, dar are gustul și dorința suferinței și, cum e un copil răsfațat, trebuie să sufere, și îi face să sufere și pe ceilalți pentru că suferă de suferința altora: el este sensibil. Se scarpină unde-l mănâncă și, dintr'o simplă zgârietură el face o rană, care în curând se înveninează”.

Contrastele acestea morale între cei doi amanți, vă închipuiți unde-i va duce. De altfel, toată lumea cunoaște sfârșitul dramatic al relațiilor dintre cei doi amanți. Maurice Donnay ni l-a povestit cu o artă superioară. Ar trebui să reproduc în traducere întreaga lui conferință dacă aș vrea să vă dau părțile cele mai bune. Și ar fi prea lung.

Așa dar Musset se desparte de George Sand și cea mai mare vină este a lui. Iubirea lui a fost fierbinte, încântătoare, dar chinuitoare și rea. Ei își văd fiecare de treburile lor. Dar Musset nu-și poate uita iubita. Și de acum, în versurile lui eterne o va blestemă, o va adora și va plânge rând pe rând de dorul ei.

„După ruptură, spune Maurice Donnay, el își revăzù mai întâi de toate tovarășii de petrecere, pe Alfred Tattet, pe prințul Belgiojoso; de scris nu mai scria un rând. Dar într'o zi, el a simțit fiorii primăverii, și sub castanii înfloriți din Tuileries, el compuse versurile:

Poete, prenis ton luth, et me donne un baiser;
La fleur de l'églantier sent ses bourgeois éclore.
Le printemps nait ce soir...

El se întoarce acasă, lucrează toată noaptea, apoi toată ziua și noaptea următoare; în biata sa odaie el vrea ca decorul să corăspundă iluminării sale interne; el aprinde douăsprezece lumânări, și scrie *Noaptea de Maiu*, două sute de versuri, în câteva ceasuri”.

Vă aduceți aminte de splendidă poemă? Recetiți-o, cum am făcut și eu, și o veți găsi presărată cu versuri nemuritoare, cum bunăoară:

Rien ne nous rend si grands qu'une grands douleur
S'au:

Les plus désespérés sont les chant les plus beaux
Et j'en sais d'immortels qui sont de purs sanglots.

Dela ruptura lui cu George Sand, poetul Nopșilor începe o altă viață. Ea e bizară, sbuciumată, inspirată din timp în timp, după cum regiunile răvășite de furtună sunt iluminate până în străfundul lor de fulgere orbitoare. Musset rămâne poet și încă mare

poet până în 1851. Moartea lui a avut loc în 1857. Dela 51 până la 57 versurile feșite din condeii lui sau care a scris atâtea versuri eterne, vor fi puține, searbede și reci!

Un păcat nou îi va înjosi vieța până la sfârșit: beția! Cât de triste sunt poveștile oamenilor mari degradați, distruși de alcool! Cât de livid e oribilul lor cortegiul! Decăderea aceasta a lui Musset, Maurice Donnay ni-o spune în câteva pagini surde și dure-roase, de o tristeță conținută. Anecdotele pe cari ni le citează cu acest prilej sunt sfâșietoare. Ele ne evocă un Musset aproape sdrenjăros, cu obraji subți, cu barba și părul nepeptănate, cu buzele albe, cu ochii cercuriți, cu privirea rătică. Un spectru! În alcool el caută uitarea. Uitarea cui? A dragostei lui pierdute, pierdute din propria sa vină. Vieța îi e o povară. Numai moartea îl va mântui. El o simte cu puțin înainte de a sosi, și ne vorbește de ea în poezia care începe cu versurile:

L'heure du ma mort, depuis dix-huit mois
De trus les côtes sonne à mes oreilles.
Depuis dix-huit mois d'ennuis et de veilles
Partout je la sens, partout je la vois.

El moare, victima propriilor lui impulsuri; dar nu e mai puțin adevărat ca și din vina unei iubiri pe care a distrus-o cu mâni brutale. Ea i-a inspirat cele mai frumoase versuri ale lui; dar tot ea i-a ucis mai târziu inspirarea. Și mă gândesc fără să vreau la următoarele versuri ale lui Goga, pe cari Musset le-ar fi putut pune fără ezitare alături de unele din cele mai dezolante versuri ale lui.

Sunt sărac de-acuma,
Visele mă lasă,
Cântecul și gluma
Mi s'au dus de-acasă
Mână albă, mână albă mi le-ai dus de-acasă...

Adrian Corbul.

Însemnări.

Bustul lui Ion Rusu-Șirianu. Duminecă în 3 Maiu a. c. s'a desvălit în Șiria (comit. Arad) bustul lui Ion Rusu-Șirianu. E o faptă frumoasă, care merită laudă. Ion Rusu-Șirianu e al doilea gazetar, care după G. Barișiu își are bustul pe pământul nostru. Rusu-Șirianu a fost un suflet, care merită această amintire în locul său de naștere. Dacă l-am fi știut aprecia și ocroti, poate ne dispensă încă multă vreme să-i cântăm osanale în fața bronzului ce-i înveșnicește chipul. De-am fi tot așa de darnici în aprecieri față de oamenii noștri cât sunt în vieța, cum suntem după moartea lor, desigur că am face o frumoasă economie de sentimente tardive.

„Înfrățirea”. Am pomenit în numărul trecut de încercarea ce s'a făcut aici în Sibiiu de a crea o fede-

rală a băncilor sătești. Am făgăduit că vom reveni asupra acestui „pas pripit”. Fiind, însă, vorba să se repare greșelile făcute și să se deie întreaga organizație economică a țărânimii, prin cooperative, „Asociațiunii”, nu vrem să mai punem oleiu pe foc. În numerile viitoare vom discuta chestiunea din punct de vedere principiar, căutând să orientăm publicul asupra problemelor grele și complicate ce se leagă de cuvântul cooperative. E timpul suprem ca asemenea probleme să nu fie supuse unor experimentări ce-ar putea avea urmările cele mai triste pentru țărânimă, pe care vrem cu toții să o ajutăm.

Procesul din Sătmăr. Pentru că și-au apărat credința din străbuni împotriva episcopiei din Hajdudorog, 15 Români au fost condamnați la peste 3 ani temniță ordinară. Vrednicul preot Gheorghe Murășan are de îndurat singur 1 an și jumătate. Acest proces se înrudește cu cel din Sighet. Acelaș sistem politic și aceeaș mentalitate au condamnat și pe unii și pe alții. După tratativele de împăcare ale Contelui Tisza, acest proces a venit ca un pumn izbit în față, care poate trezi la realitate pe toți ceice s'au legănat în visurile unei păci...

Delegațiunile. Revista noastră nu e chemată să se ocupe cu politica. Dacă amintim din când în când și de chestiuni politice o facem, fiindcă ziarul d-lui Goldiș parcă trăește pe altă lume. Cu foarfeca și cu „Az Est” e și greu să îți în curent publicul despre problemele ce ne interesează deaproape și cari trebuiesc lămurite dintr'un punct de vedere, pe care nu-l poți nici traduce nici forțeca.

Divergențele de păreri dintre delegații austriece și unguri în chestiunea românească sunt cât se poate de instructive. Ele luminează tainele de după culise ale politicii externe a monarhiei. Austriei cer reforme interne în Ungaria, fiindcă puntea de unire dintre Viena și București e Transilvania, iar Ungurii cer fortificații la granițele Ardealului. Cartea roșie — nu a comitetului național — pe de altă parte ne desvălește falimentul influinței ungurești în cărmuirea externă a monarhiei. Care e atitudinea noastră față de aceste probleme de cea mai mare importanță? Să ni-o spună d-l Goldiș, lumina comitetului național.

Saluștii d-lui Goldiș au amuțit. De ce nu-i chiamă d-l Goldiș la Arad, ca să-i ușureze durerile de cap? Pe-aici prin Sibiiu și-așa nu mai au nici o treabă. Abia i-ar scăpa de batjocurile drăcoaicelor cu ochi frumoși.

Concert în Sibiiu. Reuniunea română de muzică din Sibiiu va da la 17 Maiu a. c. un concert în sala Gesellschaftshaus, care promise a fi unul dintre cele mai reușite concerte din Sibiiu. Din prilejul centenarului dela nașterea neîntrecutului maiestru italian Verdi, se va cânta strălucita sa compoziție Requiem, care se execută pentru întâiaoară în Ardeal.

Bilete se pot găsi la Librăria arhidiecezană.

Biblioteca scriitorilor dela noi

apare sub auspiciile

„Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“

sub îngrijirea d-lui Oct. C. Tăslăuanu.

A apărut al
treilea volum:

Alte vremuri

schite și povestiri

de

Gheorghe Stoica.

Volumul cuprinde 17 schițe și povestiri cu subiecte din viața țărănească. Literatura țărănească a lui Gh. Stoica e expresia sufletului său de artist. Poporanismul la el e organic; tot ce descrie a văzut, a simțit și a trăit. Graiul țărănesc nu e învățat din cărți, ci de-acasă. Între scriitorii din Ardeal e unul dintre cei ce cunosc mai bine viața dela țară și o descriu mai credincios și mai artistic.

Prețul unui volum: Cor. 2.—.

Al
doilea volum:

Schițe și povestiri

Ion Agârbiceanu.

Volumul cuprinde 17 schițe și povestiri ale talentatului scriitor din Ardeal, care zugrăvește în colori sugestive viața dela țară. Povestirile cuprinse în acest volum sunt selecționate din întreaga operă a lui Agârbiceanu, așa că ele dau o icoană a talentului viguros cu care e înzestrat scriitorul nostru.

Prețul unui volum: 2 Cor. (2 lei 50 bani).

Primul volum:

Amintiri

schite și romane

de

Alexandru Ciura

În care se zugrăvesc crâmpoie din viața de student, sbuciumări din lupta sufletelor destrădăcinate, cari s'au rupt de lângă vatra țărănească și s'au făcut cărturari, apoi scene din traiul patriarhal al băieșilor și moșilor din Munții-Apuseni și amintiri din plâpânda lui copilărie. E cel mai bun volum a talentatului scriitor Al. Ciura. Volumul e precedat de o recenziune critică scrisă de d-l Oct. C. Tăslăuanu și de portretul lui Ciura.

Prețul unui volum: Cor. 1.60.

Se găsesc de vânzare la toate librăriile.

Din casa nici unui cărturar român dela noi să nu lipsească această Bibliotecă.

Când veniți la Sibiu, cercetați
primul depozit românesc

de

piane, pianine și armoniuri

asortat cu instrumente din cele
mai bune fabrici, în nuc mat sau
poleit, negru, mahagon, palisandru
veritabil, construcție modernă, cu
preț mai ieftin ca ori unde.

≡ Transportul și pachetarea gratuite. ≡

Școlile, reunitiile de cântări și altele
instituții culturale primesc favor special.

Armoniuri de școală bune și solid
lucrate

10 ani garanția. ≡ Piațire în rate.

TIMOTEI POPOVICI

profesor de muzică.

Sibiu (Nagyszeben), Str. Căminului Nr. 7.

Gheorghe A. Mathey

Atelier pentru pictură și arte
industriale

BERLIN, SW. 11.

Muzeul regal de arte indu-
striale; Prinz Albrechtstr. 8,

primește toate comenzile
pentru pictură, reclamă
artistică, coperte, ex
libris și orice lu-
crare din dome-
niul artelor in-
dustriale și
grafice.

Capital social Coroane 1,200.000.

Giro-Conto la „ALBINA”

Postsparkassa ung. 29.349.

„Banca generală de asigurare”

societate pe acții în Sibiu — Nagyszeben

este prima bancă de asigurare românească, înființată de institutele financiare (băncile) române
din Transilvania și Ungaria.

Prezidentul direcțiunii: **Parteniu Cosma,**

directorul executiv al „Albinei” și prezidentul „Solidarității”.

„Banca generală de asigurare” face tot felul de asigurări, special asigurări
contra focului și asigurări asupra vieții în
cele mai favorabile combinațiuni.

Asigurările se pot face prin oricare bancă românească, precum și la agenții și bărbați
de încredere ai societății — Prospecte, tarife și informațiuni se dau gratis și imediat.

Personele cunoscute ca acvizitori buni și cu legături

:- pot fi primite oricând în serviciul societății. :-

„Banca generală de asigurare” dă informațiuni gratuite în orice afaceri de asigurare fără
deosebire că aceste afaceri sunt făcute la ea sau la altă societate de asigurare. :-

Cei interesați să se adreseze **Centrala Băncii generale de asigurare Sibiu — Nagyszeben.**
cu încredere la: Edificiu „Albina”
ori la Postsparkassa ung. 29.349. agențiile ei principale din Brașov (fil. „Albina”) și Arad Józseffőherczeg-ut 1/a).

Telefon Nr. 188.

Telefon Nr. 188.